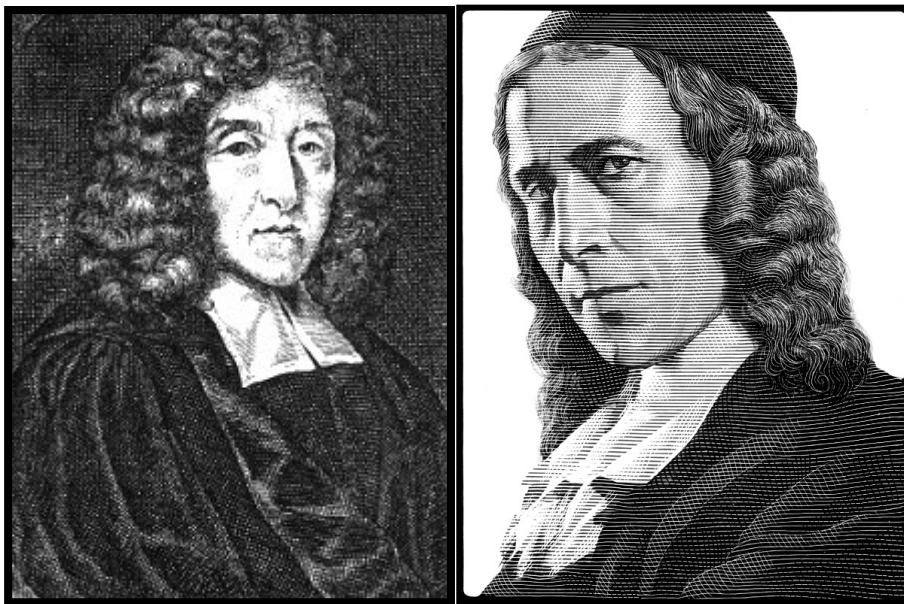

DET TEOLOGISKE
MENIGHETSAKULTET

Å se Gud

Hvordan dogmet og praksisen om det salige synet
kommer frem hos Francis Turretin og John Owen

FRANCIS TURRETIN

JOHN OWEN

Per Sigve Særheim

Veileder
Otfried Czaika

*Masteroppgaven er gjennomført som ledd i utdanningen ved
Det teologiske Menighetsfakultet og er godkjent som del av denne utdanningen*

Det teologiske menighetsfakultet, 2015, høsten

AVH504

Profesjonsstudiet i teologi

Innhold

Innhold	2
Forord	4
1. Innledning	5
1.1 Problemstilling	7
1.2 Metode	7
1.3 Forskningshistorie	8
2. Francis Turretins liv og teologi	10
2.1 Liv	10
2.2 Tradisjon og metode	10
2.3 Institutio Theologiae Elencticae	12
3. John Owens liv og teologi	13
3.1 Liv	13
3.2 Tradisjon og metode	13
3.3 Teologisk særegenhet	15
3.4 Praksis	16
4. Dogmet om det salige synet fra oldkirken til reformasjonen	17
4.1 Oldkirken	17
4.2 Middelalderen	20
4.3 Reformasjonen	23
5. Institutio Theologiae Elencticae om det salige synet	26
5.1 Himmelen	27
5.2 Teknisk om det salige synet	29
5.3 Gud kan ikke bli sett av de kroppslige øynene	29
5.4 Gud kan ikke bli sett slik at man forstår ham fullt ut	30
5.5 Gud kan bare bli sett ved hjelp av et spirituellet syn	30
5.6 Effekten av det salige synet	31

6. Meditations and discourses on the Glory of Christ om det salige synet	33
6.1 Viktigheten av Jesu person	33
6.2 Viktigheten av å se Jesus	35
6.3 Synet av Jesu herlighet i dette livet	37
6.4 Troen og Bibelen	38
6.5 Forholdet mellom synet av Jesu herlighet i dette livet og det neste	42
6.6 Synet av Jesu herlighet i det neste livet	44
6.7 Det salige synets objekt	45
6.8 Effektene av å se Jesu herlighet	48
6.9 Den daglige praksis i å se Jesu herlighet ved tro	50
7. Drøfting	53
7.1 Turretins særtrekk	53
7.2 Forskjell i bruk av Bibelen	55
7.3 Forskjell i teologi	58
7.4 Forskjell i anvendelse av teologi	59
7.5 Owens særtrekk	61
8. Konklusjon	63
Litteratur	64
Vedlegg	66
Kapittelinnledning av Meditations and discourses on the Glory of Christ	66

Forord

Etter å ha lest en bok om bønn (Timothy Keller: *Prayer. Experiencing awe and intimacy with God*) ble jeg nysgjerrig på læren om synet av Gud. Jeg hadde hørt veldig lite om dette i forkynnelse og lest lite om det. Ikke bare i fagteologi, men også i mer praktiske bøker om det kristne livet var læren om det salige synet langt borte. I fotnotene til boken om bønn var det referert til John Owens *The glory of Christ*. Dette er en forkortet og oversatt (til moderne engelsk versjon) av hans klassiske *Meditations and discourses on the Glory of Christ*. Etter en sommer sammen med Owen, som hjalp meg å skue Jesu herlighet i Bibelen, tenkte jeg at dette må flere få vite om.

Selv om jeg egentlig hadde tenkt å skrive om noe mer sentralt, f.eks. rettferdiggjørelse, bestemte jeg meg for å skrive om det salige synet, fordi det var så lite stoff om dette fra før, og jeg tenkte at det kan like godt være jeg som skriver om dette spesielle temaet i troslæren og i kristen praksis. Dette emnet trenger å bli tatt opp, i bibelteologi, systematisk teologi, og ikke minst i vanlig kristenliv. Kristne mennesker trenger å øve seg i å se Guds herlighet i Jesu ansikt, gjennom Bibelen. Jeg håper denne oppgaven kan være et steg i arbeidet med å ta det salige synet frem i lyset igjen.

Takk til min veileder Otfried Czaika, som har vært en svært god samtalepartner, og har gitt mange nyttige råd og innspill, særlig innenfor kirkehistoriefaget. Takk til Timothy Keller som førte meg til Owen, og til Inge Særheim som har gitt språklige kommentarer til oppgaven.

Oslo, desember 2015

Per Sigve Særheim

1. Innledning

Å se Gud er å rekne som det ultimate målet for den kristne. Å se Gud gjør man ved å se på Jesus, som er det perfekte bildet av Gud. I teologien har man tradisjonelt kalt dette *det salige synet*, (*The Beatific vision*).¹ Jeg vil fra nå av i denne oppgaven kalle det *det salige synet*, som er den norske oversettelsen av begrepet. Det sies om Thomas Aquinas at han på sine eldre dager fikk se Gud. Etter denne opplevelsen sa han at kvaliteten på hans egne teologiske verk var som halmstrå i forhold til Guds faktiske herlighet, og han stoppet umiddelbart sin vanlige rutine med å undervise og skrive om teologi.² Aquinas er regnet som en av de største tenkerne i kristen teologihistorie, det er derfor bemerkelsesverdig når han sier at alt hans teologiske arbeid er å rekne som helt ubrukelig (halmstrå) sammenliknet med det faktiske synet av Gud, som også gir umiddelbar kunnskap om ham.

En tolkning av 1 Kor 13,12: *Nå ser vi i et speil, i en gåte, da skal vi se ansikt til ansikt. Nå forstår jeg stykkevis, da skal jeg erkjenne fullt ut, slik Gud kjenner meg fullt ut*, er at det salige synet har to grader: de troendes syn av Guds herlighet i dette livet gjennom tro, og de helliges skue av Gud i Himmelen, gjennom syn. Begge disse syn, dog forskjellige i natur, har samme objekt og blir kalt *det salige synet*. Bibelteksten som gjerne brukes for å beskrive de troendes syn av Jesu herlighet i dette livet, er 2 Kor 3,18: *Og vi, som uten slør for ansiktet ser Herrens herlighet som i et speil, vi blir alle forvandlet til dette bildet, fra herlighet til herlighet, og dette skjer ved Herrens Ånd*. Om de helliges syn av Jesus i Himmelen og den herliggjørende effekten av det sier 1 Joh 3,2: *Mine kjære! Nå er vi Guds barn, og det er ennå ikke åpenbart hva vi skal bli. Men vi vet at når han åpenbarer seg, skal vi bli lik ham, for vi skal se ham som han er*.

I bergprekenen sier Jesus: *salige er de rene av hjerte, for de skal se Gud*.³ Senere i sin yppersteprestlige bønn sier han: *jeg vil at de skal være der jeg er, så de får se min herlighet*.⁴ Av

¹ Begrepet *The Beatific Vision* brukes stort sett i teologihistorien eksklusivt om menneskets syn av Gud etter dette livet. Det er altså ikke en samlebetegnelse for alt syn av Gud, men de troendes syn av Gud på et bestemt sted i frelseshistorien, nemlig i eskatologien. I denne oppgaven bruker jeg begrepet *det salige synet* både om synet av Gud i dette livet og i det neste. Grunnen til det er at de to teologene jeg studerer, skriver om sammenhengen mellom synet av Gud i dette livet og i det neste på en slik måte at *det salige synet* fungerer som en god samlebetegnelse for begge.

² Brian Davies, *The Thought of Thomas Aquinas* (Oxford University Press, 1993)

³ Matt 5,8

⁴ Joh 17,24

evangelisten Johannes får vi vite at *ingen har noen gang sett Gud, men den enbårne, som er Gud og som er i Fars favn, han har vist oss hvem han er,*⁵ og apostelen Paulus sier at Jesus selv er *den usynlige Guds bilde.*⁶ Forfatteren av Hebreerne begynner sitt brev med å si om Jesus at han er *utstrålingen av Guds herlighet og bildet av hans vesen.*⁷ Ut fra dette bibelske materialet ser vi at Jesus er Guds bilde, utstrålingen av hans vesen; den som ser hans herlighet, er en heldig person. Det vi skal se nærmere på i denne oppgaven, er dette lærepunktet i reformert skolastikk.

Da jeg kom over dette spennende lærepunktet i teologien, stilte jeg spørsmål om vi finner det i protestantisk teologi. Den lutherske teologen Johan Gerhard skriver om det i *Meditationes Sacrae* (Hellige Meditasjoner): *XLVII*. Men det er det eneste jeg har funnet om dette lærepunktet i luthersk teologi.⁸ Det er ellers bemerkelsesverdig at det er minimalt til stede eller helt fraværende i moderne lærebøker i teologi, eller i systematiske teologier. En årsak til at litteraturen om det salige synet fra protestantisk hold er minimal, kan være at reformasjonen først og fremst var opptatt av det formale prinsipp: «Skriften alene» og det materiale «tro alene, ved nåde alene». Etter min forståelse er det temmelig stor konsensus blant historikere om at hovedspørsmålet for reformatorene var hva som er største autoritet i Kirkens lære og liv, og hvordan et menneske blir rettferdiggjort fremfor Gud. Spørsmål knyttet til Jesu guddom, treenighetens vesen, de siste tider osv, ble det ikke skrevet mye om fra protestantisk hold, rett og slett fordi det ikke var her debatten befant seg. Historiker Richard Muller sier det slik: *the doctrine of God, the Trinity, creation, providence, predestination, and the last things were taken over by the magisterial Reformation virtually without alteration.*⁹ Etter litt mer leting kom jeg over den engelske teologen John Owens bok *The Glory of Christ*. Der reformerer han det salige synet. Her viser det seg at protestantisk, og spesielt reformert teologi, har en distinkt lære om dette temaet. Et annet viktig bidrag i denne sammenheng er den *Institutio Theologiae Elencticae* av Francis Turretin.

⁵ Joh 1,18

⁶ Kol 1,15

⁷ Hebr 1,3

⁸ Selv om bibelteologisk og systematisk arbeid om dogmet om det salige synet ser ut til å være mer eller mindre fraværende i luthersk og protestantisk tradisjon, finnes denne læren i fromhetslitteratur, bønner og salmer. Noen eksempel er *Deg å få skoda, Deg være Ære* og *Løftene kan ikke svikte*, samt *Open the Eyes of my heart Lord* fra moderne lovsangstradisjon. Disse sangene er bare et knippe fra ulike tradisjoner som alle forutsetter eller vektlegger dogmet om det salige synet.

⁹ Muller, Richard, *The Unaccommodated Calvin: Studies in the Foundation of a Theological Tradition*, (Oxford University Press, 2001), s. 39

1.1 Problemstilling

I denne oppgaven ønsker jeg å finne ut hvordan teologien om det salige synet kommer til uttrykk hos Francis Turretin og John Owen. Hva har de til felles, og hva er det som skiller dem? Har de ulike metoder, bruker de ulike tekster, og trekker de forskjellige slutninger ut fra sine utgangspunkt?

Jesus uttrykker i sin yppersteprestlige bønn i Joh 17,24 at menneskene må være der han er, slik at de får se hans herlighet. Dette er det største ønske til Jesus: at de får se hans herlighet. Det er derfor av stor betydning at vi forstår hva som menes med å *se hans herlighet*, for å kunne ta Jesus på ordet. Jeg håper derfor at vi ved hjelp av disse teologiske tenkerne kan forstå mer av hva det vil si å se Jesu herlighet i dette livet og det kommende livet.

1.2 Metode

Jeg skal i denne oppgaven gjøre en komparativ vurdering og drøfting av de to nevnte verkene. Grunnen til at jeg velger dem, er at de på hver sin måte representerer viktig teologisk arbeid fra den reformerte skolastikk. Reformert skolastikk er perioden fra ca. 1600 til 1750 i den reformerte kirkes teologi. *Institutio Theologiae Elencticae* (1685) (fra nå av i oppgaven: *Institutio*) av Francis Turretin var den systematiske teologien som ble brukt i reformert skolesammenheng i rundt 200 år fra utgivelsen av boka frem til Princteon-teologen Charles Hodge skrev *Systematic Theology* (1873). *Institutio* er altså et standardverk for reformert teologi, og Francis Turretin har av John Gerstner blitt kalt den mest presise av de reformerte tenkerne.¹⁰

Meditations and discourses on the Glory of Christ (1684) er ikke et systematisk teologisk verk. Det er en bok skrevet av John Owen på slutten av hans liv. Intensjonen med boken er å hjelpe vanlige kristne i å se Jesu herlighet. *Meditations* er skrevet 11 år før Turretins *Institutio*, og er av en annen litterær sjanger. Allikevel er begge verk grunnleggende bibeleksegetiske i sin fremgangsmåte; begge kommer ut av den reformerte skolastikken. Begge teologer, om enn noe glemt i våre dager, har vært grunnleggende i den reformerte skolastikk. Jeg vil først sette begge verk inn i sin samtidige kontekst, for så å gjøre en komparativ drøfting av dem. Jeg bruker i denne oppgaven George Musgrave Gigers engelske oversettelse av Francis Turretins *Institutio Theologiae Elencticae*, 20.

¹⁰ <https://www.logos.com/product/6837/institutio-theologiae-elencticae> (22.09.2015)

tema, spørsmål nr 8 (utgave på latin 1685, engelsk oversettelse 1872), og *Meditations and discourses on the Glory of Christ* i Works: bok 1, i William H. Goolds utgave av Owens samlede verker, først publisert i 1965 av Johnstone & Hunter.

1.3 Forskningshistorie

Det salige synets utvilking frem til middelalderen og til og med skolastikken har i noe grad vært undersøkt av forskere.¹¹ Det er også blitt skrevet noe om debatten omkring dette temaet etter reformasjonen. Jeg kommer tilbake til denne debatten i kapittel 5. Når det gjelder forskning om puritanismen og reformert skolastikk, er bildet dessverre svært preget av polemikk.¹² Enten har man skrevet hagiografier om de engelske puritanerne fra miljø som sympatiserer med dem teologisk, eller så har man nøyet seg med ensidige skildringer av puritanerne og deres teologi som fundamentalistisk, fullstendig avskilt fra samtidens England, og uten relevans for nåtiden. Journalist og satiriker Henry Louis Mencken definerte puritanerne på kornet slik: «*Puritanism: The haunting fear that someone, somewhere, may be happy*».¹³ Selv om denne definisjonen er karikert, representerer den nok synet de fleste historikere har av denne tiden, bevegelsen og disse menneskene. Det ser allikevel ut til at forskning på puritanerne og reformert skolastikk har hatt en liten oppsving de siste årene. Kirkehistoriker Carl Trueman's arbeid er viktige i denne sammenheng. Det skal også sies at utgiveren Banner of Truth Trust (stiftet i 1955) sine publiseringer av mange av disse gamle verkene har gjort sin del for at teologer fra denne tiden er kommet frem i vår tid.

Når det gjelder det salige synet i reformert sammenheng, som vi skal se nærmere på i denne oppgaven, er det begrenset med forskning. Michael Horton (Professor ved Westminster Seminary) har arbeidet noe med det.¹⁴ De siste årene har Kyle Strobel i *Jonathan Edwards's Theology: A Reinterpretation*¹⁵ skrevet om den amerikanske tenkeren og teologen Jonathan Edwards, og i den sammenheng om hans bruk av både Turretins og Owens tanker om det salige synet, i. Et annet

¹¹ Se: Severin Valentinov Kitanov, *Beatific Enjoyment in Medieval Scholastic Debates: The Complex Legacy of Saint Augustine and Peter Lombard* (New York: Lexington Books, 2014), og Vladimir Lossky, *The Vision of God* (New York: St. Vladimir's Seminary Press, 1963)

¹² Trueman, Carl, *John Owen - Reformed catholic, renaissance man*, (Ashgate, 2007)

¹³ Mencken, H.L., *A Mencken Chrestomathy*, (Vintage, 1949)

¹⁴ Horton, Michael Scott, *Covenant and Salvation: Union with Christ*, (Westminster John Knox Press, 2007)

¹⁵ Kyle, Strobel, *Jonathan Edwards's Theology: A Reinterpretation*, (Bloomsbury T&T Clark, 2013)

bidrag fra nyere tid er Suzanne McDonalds artikkel om John Owens forståelse av det salige synet i *The Ashgate research companion to John Owen's theology*.¹⁶

¹⁶ Suzanne McDonalds artikkel *Beholding the Glory of God in the Face of Jesus Christ: John Owen and the «Reforming» of the Beatific Vision* i kompendiet *The Ashgate research companion to John Owen's theology*, redigert av Kelly M. Kopic og Mark Jones (Ashgate Publishing Company, 2012).

2. Francis Turretins liv og teologi

2.1 Liv

Francis Turretin ble født den 17. oktober 1623 i Genève. Hans far var Benoit Turretin, som igjen var sønn av Francesco Turretini. Francescos hjemby Lucca, nord i Italia, var ved forkynnelsen av Peter Maryr Vermigli blitt eksponert for reformasjonen i 1540-årene. Etter at Francesco hadde blitt overbevist av reformasjonen, reiste han fra Lucca og bosatte seg i Genève, der han jobbet som kjøpmann.¹⁷ Francis gikk i fotsporene til sin far og ble i 1648 pastor for den italiensktalende menigheten i Genève. I 1650 ble han kalt til stillingen som professor i filosofi ved Genèveakademiet (som John Calvin i sin tid opprettet). Tre år etter dette fikk han stillingen som professor i teologi ved dette akademiet, og han holdt denne posisjonen ved siden av pastoransvaret for den italienske menigheten i byen frem til han døde i 1687.

I den teologiske debatten i samtiden spilte Turretin en viktig rolle. Han var med på skrivingen av det reformerte bekjennelsesskriftet *Formula consensus ecclesiarum Helveticarum* (Den Helvetiske Konsensus), som var et svar fra ortodoks kalvinistisk ståsted på teologien fra det franske Saumurakademiet; særlig blir det tatt et oppgjør med amyraldisme.

2.2 Tradisjon og metode

Turretin er en skolastisk kalvinistisk teolog i en tid der den skolastiske metode er gjeldende i katolsk, luthersk, reformert og socianistisk sammenheng. Han underviste og produserte teologi i den tiden som blir kalt «høy-ortodoksien» innen den reformerte tradisjon (1640-1725). Som i middelalderen fantes det også i skolastikken et bredt spekter blant teologer om hvordan man så for seg forholdet mellom tro og fornuft, alt fra motstridighet, to forskjellige, men overlappende ting til fullstendig enhet. I dette spekteret finner vi Turretin som er skolastisk i sin metode, men likevel

¹⁷ Bakgrunnsstoff om Francis Turretins liv i denne oppgaven er hentet fra James T. Dennisons *The life and career of Francis Turretin i Institutes of Elenctic Theology*, bok 3 (Presbyterian and Reformed Publishing Company, 1997)

poengterer at teologi ikke kan hvile på fornuft alene.¹⁸ Muller oppsummerer den reformerte skolastikks teologiske metode slik:

The fundamental characteristic of the approach to theology found in the system of a Reformed scholastic such as Francis Turretin is a movement from a basic doctrinal question to a statement of the «state» of the controversy, to a resolution of the debate using the authorities and tools at hand, with Scripture standing as the foremost authority, followed by tradition (principally the Fathers of the first five centuries), classical, and philosophical sources, and supported by rational argumentation concerning the right understanding of the various authorities.¹⁹

Mange teologer på Turretins tid hadde adoptert et thomistisk syn på teologi som en underliggende vitenskap som hviler på den perfekte vitenskap om Guds selverkjennelse. I møte med dette låner Turretin konsepter fra Scotus, som skiller mellom «*theologia in se*», Guds kunnskap om seg selv, og «*theologia nostra*», vår teologi, som Gud gir oss gjennom åpenbaring. Dette skillet finner vi i Turretins språk: «*theologia archetypa*», den teologien bare Gud har, og «*theologia ectypa*», den teologien vi har ved åpenbaring. Når det gjelder teologiens natur, hvilken type disiplin den er, observerer Turretin to fremgangsmåter:

1. Teologi er en disiplin som er en blanding av teoretisk og praktisk fremgangsmåte, teoretisk / meditativ blir vektlagt (Aquinas)
2. Teologi er en disiplin som er en blanding av teoretisk og praktisk fremgangsmåte, den praktiske blir vektlagt (Doktor i augustinerordenen, Thomas av Strasburg)

Turretin legger seg på en augustinsk linje her og sier at siden teologiens objekt er Gud, må den være praktisk — tilbedelse av ham er det høyeste gode, og teoretisk — Gud er den ultimate sannhet.²⁰

¹⁸ Muller, Richard A., *After Calvin: studies in the development of a theological tradition*, (Oxford University Press, 2003)

¹⁹ Ibid, s. 76

²⁰ Ibid. s. 141

2.3 *Institutio Theologiae Elencticae*

Institutio Theologiae Elencticae er Turretins opus magnum. Han skrev den mens han underviste i teologi ved Genèveakademiet som en hjelp for akademiske studenter til å være med på samtidens teologiske debatter. Turretin er ikke blitt omtalt som noen original tenker, men heller en samler av tanker; det er nettopp det er det han gjør i *Institutio*. Første bok i verket ble utgitt i 1679, andre bok i 1682 og siste bok i 1685, bare to år før Turretin døde. Tittelen på verket viser til hva slags type arbeid det er: *Institutio* betyr i denne sammenheng grunnleggende eller basis-kunnskap om teologi. *Elencticae* er hentet fra det greske ordet, som handler om å vise frem feil. Med andre ord er *Institutio Theologiae Elencticae* en grunnleggende og polemisk systematisk teologi. James T. Dennison bruker disse tre adjektivene for å beskrive *Institutio*:²¹

1. Familær, for den inneholder den katolske,²² evangeliske og reformerte teologien.
2. Dyp, for den er skrevet av et penetrerende intellekt som ofte tar i bruk filosofisk teologi.
3. Lærd, siden Turretins kunnskap om den kristne tradisjon er som et leksikon.

Institutio er delt opp i tre bøker, i 20 loci (teologiske tema). Hver loci er delt opp av ulike spørsmål. Turretins fremgangsmåte på hvert spørsmål i *Institutio* er å (1) stille spørsmålet, (2) forsvare og bevise den ortodokse posisjonen ut fra Skriften, og (3) svare på innvendinger til sin ortodokse posisjon ved å vise til grunnen for løsningen.²³ Det er viktig i denne sammenheng å ta med begrensningene til denne typen litteratur i møte med den teologiske vitenskap, som Turretin er helt klar over selv, og som han skriver om i forordet. Muller oppsummerer det slik:

The genre of the academic exercise excludes other dimensions of the enterprise, notably exegesis, positive dogmatic statement, and practical application, all of which were assumed to be necessary elements in the broader theological work of his era.²⁴

²¹ Dennison, James T. *The life and career of Francis Turretin i Institutes of Elenctic Theology*, bok 3 (Presbyterian and Reformed Publishing Company, 1997) s. 647

²² *Katolsk* refererer her ikke til den romersk-katolske lære, men den allmenne (katolske) læren innenfor den reformerte Kirken.

²³ Ibid. s. 648

²⁴ Muller, Richard, *After Calvin: studies in the development of a theological tradition*, s. 144

3. John Owens liv og teologi

3.1 Liv

John Owen ble født i Southhampton i Oxfordshire, England i 1616 (det året Shakespeare døde). Foreldrene var fra Wales, og de gav ham en vanlig puritansk oppdragelse. Han var svært aktiv politisk og var en av støttespillerne til Oliver Cromwell under protektoratet i England (1653-1659). Owen studerte ved universitet i Oxford, og ble senere akademisk administrator ved universitetet. Han satt også i flere viktige verv ved Parlamentet. Han blir reknet som en av de store, om ikke den største, av de engelskskrivende teologene. Blant hans mest kjente verk er *The death of death in the death of Christ* (1648), *Meditations and discourses on the Glory of Christ* (1684), *Mortification of sin* (1656), og *Communion with the Triune God* (1657).

Det følelsesmessige og private livet til Owen vet vi lite om. Han så i løpet av sitt liv døden til sin første kone, og alle de 11 barna deres døde i barnealder. Det finnes ikke noen referanse i noen av verkene hans til hans private liv. Det vi kan vite om dette, kommer fra brev og andre kilder. På slutten av sitt liv, når han ligger i sykesengen, får han beskjed av William Payne om at *Meditations* er blitt publisert, hvorpå Owen responderer: *I am glad to hear it; but, O brother Payne! the long wished-for day is come at last, in which I shall see that glory in another manner than I have ever done, or was capable of doing, in this world.*²⁵ Dette er de siste ordene som vi vet Owen sa før han døde. Det er interessant i vår sammenheng, siden han her sier at han har praktisert det salige synet gjennom tro i dette livet, men lengter på sin dødsseng å få se Jesu herlighet i en mye større grad.

3.2 Tradisjon og metode

Når det gjelder teologisk tradisjon, tilhører Owen den reformerte skolastikk, det vil si den tredje generasjonen etter reformatorene. I sitt teologiske arbeid gjør han bruk av det reformatoriske skriftprinsippet når det gjelder grunnlagsteologi. Det vil si at Skriften alene er høyeste autoritet i alle spørsmål om teologi. Som John W. Tweeddale sier: «Selv en overfladisk lesing av hans verk vil

²⁵ Thomson, Andrew, *Life of John Owen*, i *Works of John Owen*, (Johnstone & Hunter, 1965) bok 1, s. CIII

demonstrere det høyeste engasjementet av Skriften som det epistemologiske grunnlaget for dogmatikk, den øverste autoritet i polemikk, og den normative standard for fromhet.»²⁶

Owen representerer den kalvinistiske distinksjonen mellom skaper og skapelse (mellom det infinite og det finite), både på epistemologisk og ontologisk plan, også kalt *extra calvinisticum*. Det skilles altså mellom den kunnskapen Gud har om Gud (archtypal theology), og kunnskapen mennesket har om Gud (ectypal theology). Ifølge Carl R. Trueman medfører denne distinksjonen tre epistemologiske konsekvenser:

1. Mennesket er helt avhengig av Guds selvåpenbaring for å ha noe kunnskap om ham.
2. Alt språk om Gud er avgrenset av hvordan Gud handler (åpenbarer seg selv) i forhold til skapelsen.
3. Slutningen av de to nevnte konsekvensene er at Gud i seg selv ikke er begrenset av menneskelig tanke på logisk eller ontologisk plan.²⁷

For Owen er altså Bibelen alene den viktigste autoritet i teologisk arbeid. Den ontologiske distinksjonen mellom skaper og skapelse gjør at teologisk arbeid er avhengig av Guds frivillige åpenbaring av seg selv.

Trueman kaller Owen for en puritansk renessansemann i sin bok.²⁸ Crawford Gribben sier at den beste kilden til hans engasjement med renessansen intellektuelt og kulturelt er hans omfattende bibliotek. *Bibliotheca Oweniana*, som ble katalogisert og solgt av Edward Millington i 1684, inneholder alt fra teologi (fra patristisk tid til middelalderen, og fra katolske, lutherske, reformerte, og heretiske tradisjoner), til rabinsk og jødisk litteratur, filosofi (fra klassikerne til Hobbes, Descartes, Gassendi og Spinoza), filologi, historie, geografi, rettslære, klassisk litteratur (både primærverk og kritiske studier av dem), og masse andre emner, som matematikk, hagestell, politikk og musikkteori. Biblioteket inneholder også rare verk, som verk om magi, silkeormers sosiale liv og «varmt øls dyder». Anklagene om at puritanerne bare var opptatt av dogmatikk og fromhet og ikke kulturen rundt dem, og at de utviklet teologi i et vakuum, er altså ikke riktig i Owens tilfelle.

²⁶ Tweeddale, John W., *John Owen's Commentary on Hebrews in Context* i (Ashgate, 2012), s. 55

²⁷ Trueman, Carl, *John Owen - Reformed catholic, renaissance man*, (Ashgate, 2007) s. 36-37

²⁸ Ibid.

Når det gjelder John Owens kontekst, er det to historiske perioder som er interessante for oss: puritanismen og renessansen.²⁹ Owen er påvirket av begge, og han responderer med sine teologiske verk på begge. Noen har en gang sagt: *Puritanism was the feeling of which Protestantism was the argument.*³⁰ Det kan forstås slik at puritanismen fortsatte den protesten mot Roma og de radikale reformatorer som reformasjonen sto for, videreførte denne arven ikke bare i polemisk teologi, men på en slik måte at protestantisk teologi påvirket alle sider av det kristne livet: i familien så vel som i forelesningssalen, på markedsplassen så vel som i kirken, i kristen teologi så vel som i kristen praksis. Vi kan med en slik skildring plassere John Owen midt oppi den, en teologisk tenker på linje med Luther og Calvin som først og fremst var opptatt av å hjelpe den kristne til å se Jesu herlighet.

3.3 Teologisk særegenhet

Særegenheten i Owens teologi kommer særlig frem i hans trinitariske fokus.³¹ Spesielt i hans verk *Communion with the Triune God* (1657) er dette synlig, men også i kristologien. Hele Guds handling med mennesker er uttrykk for den treenige teologi. En annen særegenhet hos Owen er hans anti-pelagianske agenda i tradisjon fra Augustin. Blant de mange teologiske gruppene han polemiserer mot, som arminianister, jesuitter og socianister, er pelagianere den mest fremtredende. Teologisk sett er Owen ikke bare generelt reformert; han står også godt plantet i den engelske puritanske tradisjonen. I hans teologiske refleksjon står han mellom reformatorene (Luther, Calvin, Perkins) på den ene siden, og de klassiske kirkefedrene (Augustin, Athanasius, Aquinas) på den andre siden. Derfor har kirkehistoriker Carl R. Trueman kalt ham en reformert katolsk renessansemann.

²⁹ Ibid.

³⁰ Owen, Works, vol 1

³¹ Trueman skriver om Owens treenighetslære i forordet til *The Ashgate research companion to John Owen's theology*: «While he chose pneumatology as the structural principle for his most thorough exposition of the Christian faith, this also enabled him to offer a Trinitarian account of God's activity in creation and redemption which is perhaps unrivalled elsewhere in Protestant Orthodoxy». (Kelly M. Kapic og Mark Jones (Ashgate Publishing Company, 2012))

3.4 Praksis

Som vanlig i den puritanske tradisjonen har alltid Owen som mål at de teologiske utgreiingene skal ha praktisk relevans. Teologisk arbeid blir ikke gjort for et rent akademisk mål, men for en hjelp til den kristne kirke til å leve med Kristus. Verkene hans har derfor alltid applikasjoner mot slutten, som en praktisk hjelp til å leve ut de teologiske poengene i verkene. Dette er viktig med tanke på verket vi skal se nærmere på i denne oppgaven, *Meditations and discourses on the Glory of Christ*.

4. Dogmet om det salige synet fra oldkirken til reformasjonen

Dette kapitlet er en historisk skisse fordi jeg henter frem bare et knippe teologer, fra henholdsvis oldkirken, middelalderen og reformasjonen. Jeg har ikke anledning i denne oppgaven til å gjøre en grunnleggende historisk gjennomgang av den teologiske og terminologiske utviklingen til det salige synet.³² Poenget med dette kapitlet er først og fremst å sette diskursen mellom Turretin og Owen i sin historiske og teologiske sammenheng. Da er teologene Augustin, Aquinas, Calvin og Junius de mest innflytelsesrike, derfor har de også fått mest plass.

4.1 Oldkirken

St. Augustin (354-430) oppsummerer meningen med livet i *Retractationes* slik: *Det finnes ingen større glede for mennesket, enn det perfekte synet av Gud ... i det fremtidige livet.*³³ Kitanov sporer konseptet om «*beatific enjoyment*» i teologisk diskurs tilbake til St. Augustin, med særlig vekt på hans verk *De doctrina christiana*.³⁴ Augustin skiller her mellom ting som skal nytes (*quibus fruendum*), ting som skal brukes (*quibus utendum*), og ting som skal både brukes og nytes (*quae fruuntur et utuntur*). Tingene som skal nytes, er de som gjør mennesker hellige, og de tingene som skal brukes, er middelet som gjør at vi når det målet. Når mennesker istedet for å bruke tingene som skal brukes, nyter disse, hindrer det mennesket i å nyte tingene som skal nytes. Slik står man fast i å elske ting som er av mindre verdi, og dette, sier Augustin, hindrer hellighet.

The love we beare to our neighbor is but as the Infancy, but as the Cradle of that love which we beare to God; so that sight of God which we have «In speculo, in the Glasse», that is, in nature, is but «a cradle of faith» . . . and yet that knowledge which we have in faith, is but

32 Så vidt jeg vet er dette aldri blitt gjort. Det nærmeste man kommer, er trolig Valentinovs *Beatific Enjoyment in Medieval Scholastic Debates* og Losskys *The Vision of God*.

33 St. Augustin, *Retractationes*, Bok 1, kapittel 2 (Per Sigve Særheim oversettelse)

34 Kitanov Severin Valentinov, *Beatific Enjoyment in Medieval Scholastic Debates: The Complex Legacy of Saint Augustine and Peter Lombard* (New York: Lexington Books, 2014), s. 1-2

«a cradle of vision», the infancy and cradle of that knowledge which we shall have when we come to see God «face to face».³⁵

I *De Civitate Dei contra Paganos* sier Augustin at freden som de hellige i himmelen skal ha, overgår all menneskelig forstand, og mulig englers forstand, men på ingen måte Guds forstand.³⁶ Med referanse til 1 Kor 13,12 sier Augustin:

But as we shall one day be made to participate, according to our slender capacity, in His peace, both in ourselves, and with our neighbor, and with God our chief good, in this respect the angels understand the peace of God in their own measure, and men too, though now far behind them, whatever spiritual advance they have made.³⁷

Når det gjelder det salige synets objekt, sier Augustin ut fra Matt 18,10 at englene på dette tidspunkt og i evigheten ser Faderens ansikt i himmelen. Dette synet av Faderens ansikt skal vi også ta del i, som det ytterste målet for tro i dette livet. Han klargjør at med *ansikt til ansikt* skal vi forstå *His manifestation, and not a part of the body similar to that which in our bodies we call by that name*.³⁸ Augustin diskuterer videre i kapittelet hvilken del i mennesket som faktisk ser herligheten. Er det snakk om øynene i den oppstandne kroppen, eller ånden i den spirituelle kroppen som ser synet av Gud? *Nevertheless the bodily eyes also shall have their office and their place, and shall be used by the spirit through the spiritual body*.³⁹ Senere sier han om øynenes kvalitet i de oppstandne kroppene: *Øyet skal i himmelen ha en mye større kapasitet, og styrke. Det vil ikke bare kunne se fysiske objekter, men også spirituelt virkelighet* (Per Sigve Særheim overs.).

Augustin gjør det helt klart at de hellige skal se herligheten i himmelen ved hjelp av *troens øye/hjertets øye* (Job 42,5-6; Ef 1,18 og Matt 5,8). Det er allikevel ikke klart for Augustin om de kroppslige øynene i noe grad har noe plass i skuet av Gud i himmelen (Job 19,26; Sal 34,5). Om detaljene angående det salige synet bemerker Augustin begrensningen av hva vi vet i dette livet: *Vi vet ikke hvilken grad av perfeksjon de spirituelle kroppene vil ha, for den informasjonen er det*

35 Ettenhuber, Katrin, *Donne's Augustine: Renaissance Cultures of Interpretation*, (Oxford University Press, 2011) s. 222

36 St. Augustin, *De Civitate Dei contra Paganos*, (overs. av rev. Marcus Dods, D.D), kap 29. Augustin bruker Fil 4,7 for å tale om forskjell mellom guddommelig og menneskelig kunnskap i himmelen.

37 Ibid.

38 Ibid.

39 Ibid.

ingen som har noe erfaring av, og selv om Skriften har autoritet i alle spørsmål, er den ikke klar på dette punkt. Om forholdet mellom å se ved ånden og kroppen sier Augustin:

Det kan godt være at vi i fremtiden skal se de materielle former til den nye himmel og den nye jord på en slik måte at vi distinkt gjenkjenner Gud, som er overalt nærværende, ikke slik vi nå forstår de usynlige guddommelige sannhetene, ved hjelp av ting som er skapt, og ser ham dunkelt, gjennom tro, men heller ved hjelp av de nye kroppene, slik at vi ser ham, hvorhen vi vender øynene... Hvorhen vi vender de spirituelle øynene i de oppstandne kroppene, skal vi ved hjelp av den kroppslige substansen skue Gud, selv om han er ånd, og hersker over alle ting. Da vil han alltid være nær oss og vi vil kjenne Gud. Vi skal da se ham gjennom ånden i oss selv, i hverandre, i den nye himmel og den nye jord og i alle skapte ting som eksisterer. Også ved hjelp av kroppen vil vi se ham så langt synet til de spirituelle kroppene rekker.⁴⁰

Her ser vi altså at Augustin mener vi skal se og forstå Gud i det kommende livet ved hjelp av vårt spirituelle øye (hjertets øye). Han kan også tolkes dithen at de kroppslige øynene til de oppstandne, i tillegg til menneskets åndelige øyet, kan se Gud. Om hvordan dette skjer, resonnerer Augustin slik: Gud er ånd, ikke kropp, det vil si at han ikke er begrenset til å være på en plass og ikke samtidig på en annen plass, som mennesker og ting er. Gud er skaper og på den måten fyller han alt i det skapte med seg selv. Konsekvensen er at Gud er alle steder alltid, siden han er skaper av alt. I nyskapelsen av himmelen og jorden vil altså Gud være alle steder alltid, derfor vil de hellige kunne se ham med kroppslige øyne gjennom alle ting i himmelen.⁴¹

Augustin holder altså sammen kroppen og ånden når det gjelder de troendes syn av Gud i himmelen. Objektet for Augustin ser ut til å være Faderen selv. Det vi imidlertid ikke finner hos Augustin, er noe utarbeidet lære om Jesus som bilde, og utstrålingen av hans herlighet.

Johannes av Damaskus (676-749) vektlegger det salige synet som helliggjørende og sier i «Ékdosis akribès tēs Orthodóxou Pisteōs» (En eksakt eksposisjon av den ortodokse tro): *Målet for den kristne er å bli guddommelig ved å ta del i den guddommelige herlighet, ikke ved at mennesket*

40 Ibid. Parafisering av Per Sigve Særheim

41 Patrick J. Fletcher, *Resurrection Realism: Ratzinger the Augustinian*, (Cascade Books, 2014) s. 64-66

*blir i seg selv guddommelig.*⁴² John Calvin bekrefter denne distinksjonen, og han siterer kirkefedre fra øst for å gjøre det poenget, men vi skal senere se at det ikke er helt det samme hos Calvin og den østlige tradisjon når det gjelder deifikasjon (theosis).

Selv om det finnes ett og annet bidrag fra østkirken, er det viktigste teologiske bidraget fra oldkirken om det salige synet Augustin sine verk. I denne oppgaven er han ikke bare viktig siden han så sterkt påvirket reformasjonsteologien og derfor også Turretin og Owen, men også sterkt påvirket historiens viktigste teologiske tenker om det salige synet, Thomas Aquinas.

4.2 Middelalderen

Debatten om det salige synet i middelalderens skolastikk startet etter at **Peter Lombards** (1096-1160) *Libri Quatuor Sententiarum* ble et standardverk i systematisk teologi ved universitetene i Paris og Oxford. Det var imidlertid **Thomas Aquinas** (1225-1274) som først brukte begrepet *visio beatificae* om de helliges syn av Guds herlighet i himmelen. I Summa Theologiæ part 1 spørsmål 12 sier han at menneskets ultimate glede ligger i dens høyeste aktivitet, som er å bruke sin forstand fullt ut. Videre sier Aquinas at viss ikke menneskets skapte forstand kan se Gud, kan enten ikke mennesket oppleve ultimat glede, eller denne gleden er å finne et annet sted enn i Gud. På punkt 8 i Summa sier Aquinas at menneskets naturlige lengsel er å kjenne alle ting som kan hjelpe vår forstand mot større perfeksjon, denne lengsel har sitt mål i det salige synet.⁴³ Mennesket kan ikke i sin naturlige tilstand nå dette målet, bare ved Guds nåde.

Ifølge Milbank og Pickstock hevder Aquinas at fornuft og tro representerer to ulike grader av intensitet i deltakelse av det salige synet.⁴⁴ Fornuft og tro er på et vis to sider av samme sak, og den saken er synet av Gud, som gir lys (illuminatio) til å se og forstå ham. Aquinas er opptatt av at det salige synet gir kunnskap om Gud når mennesker får ta del i dette synet i himmelen. For Aquinas er ikke dette synet begrenset til himmelen, men man kan i noe grad ta del i det salige synet i dette livet. Det at vi vet noe som helst, mener han, er en følge av at vi har til noe grad delaktighet i det

42 Johannes av Damaskus, *An Exact Exposition of the Orthodox Faith*, i NPNF, 9,31 (Per Sigve Særheim oversettelse)

43 Thomas Aquinas, *Summa Theologiae a concise translation*, (overs. Timothy McDermott), (Cristian Classics, 1989), s. 28

44 John Milbank og Catherine Pickstock, *Truth in Aquinas*, (Routledge, 2001)

salige synet her og nå.⁴⁵ Det salige synet er altså grunnleggende for Aquinas, og er å finne i hans prolegomena. Ikke bare som et mål for den kristne i eskatologien, men som den grunnleggende forutsetningen for tro og fornuft.

Aquinas fikk aldri fullført sitt opus magnum *Summa Theologiae*. Trolig ville den siste delen handlet om himmelen, det salige synet og oppstandelsen. På bakgrunn av det vil Fergus Kerr si at *beatitudo* kan forstås som en hovedpremiss for Aquinas teologi. Det salige synet skal ifølge Aquinas ses på som en begivenhet der det menneskelige subjekt helt blir identifisert med Gud.⁴⁶ Det salige synet gir mennesker innsikt og fullstendig glede i Gud. Når det gjelder måten mennesket ser objektet i det salige synet, sier Kerr:

It is important to recall that possession of God, being possessed by God, which human beings are understood to enjoy in the beatific vision, is nor a grasp, or enclosing within their finite minds, of that which is unfathomable. On the contrary, it is an enjoyment in which one is enraptured — captured by, rather than capturing, the One by whom one is enraptured.⁴⁷

Kerr hevder djervt at hele Aquinas teologiske prosjekt i *Summa Theologiae* ikke først og fremst er et grunnleggende forsvar for katolsk teologi, men et praktisk studium av det salige synet og hvordan mennesker tilegner seg gavene fra det salige synet.⁴⁸ En av gavene (fordelene) fra det salige synet er hvile. Med det mener han fullstendig hvile i Gud, som både er aktiv og intellektuell. Både tankene og kjærligheten til ham vil være konstant og evig.

Også i *Summa Gentiles*⁴⁹ skriver Aquinas om det salige synet. Han sier at når Skriften sier at mennsker *så Gud*, skal dette forstås som at de så et subjektivt imaginært syn, muligens et slikt syn i fellesskap med andre.⁵⁰ Videre sier han at den guddommelige substansen ikke kan bli sett/forstått ved hjelp av skapte ting. Skal den guddommelige essensen bli sett, sier Aquinas, må den bli sett av

⁴⁵ Ibid., s. 16

⁴⁶ Fergus Kerr, *After Aquinas: Versions of Thomism*, (Wiley-Blackwell, 2002), s. 79

⁴⁷ Ibid., s. 160

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ De følgende to avsnittene består av mine parafraseringer av Aquinas i *Summa Gentiles* om det salige synet.

⁵⁰ Aquinas, *Summa Gentiles*, bok 3, kap 47, punkt 3

guddommen selv. Derfor kan Guds essens bare bli sett av Gud selv, gjennom seg selv.⁵¹ Å se Gud ansikt til ansikt, betyr at vi skal se Ham uten noe medium, slik vi ser et annet menneske uten medium.⁵² Det er ikke mulig for skapninger som mennesker å oppnå dette synet ved hjelp av seg selv, bare ved hjelp av Guds inngripelse.⁵³ På samme måte som det er mulig for en ting å bli mer eller mindre som Gud, er det mulig å se den guddommelige essens, mer eller mindre perfekt.⁵⁴ De som får ultimat lykke som en effekt av det salige synet, vil aldri forlate dette synet.⁵⁵

Videre sier Aquinas at ting som blir sett på med beundring, aldri kan være kjedelige. Slik er det med det salige synet, så lenge intellektet ser den Guddommelige substans, vil den alltid gjøre det i beundring, og vil derfor aldri bli lei av dette synet.⁵⁶ Vi kan ikke se det salige synet av Gud som objekt for spirituet syn i dette livet uten gjennom tro, både siden troen er det eneste som overgår forstanden, og særlig siden ultimat lykke bare er å finne i nytelse av Gud.⁵⁷ Guds nåde, som gjør mennesker i stand til å nyte ham, blir i Skriften kalt lys. Derfor skriver Paulus i Ef 5,8: *en gang var dere selv mørke, men nå – i Herren – er dere lys*. Det kalles lys, for lys er det som er nødvendig for syn.⁵⁸ På samme måte som sjelen som nyter det salige synet vil være fylt av et spirituet lys, vil kroppen være gjenstand for et lys av herlighet (1 Kor 15,43 og Matt 13,43).⁵⁹

Thomas a Kempis (1380-1471), som er best kjent for sin innflytelsesrike oppbyggelsesbok *De Imitatione Christi*, skriver i *The Soliloquy of the soul, and the Garden of roses* at man ikke kan se det salige synet i dette livet, det er reservert for himmelen.⁶⁰ Man kan imidlertid meditere over Gud i dette livet, og han sier at dette er som å forstå i et glass i forhold til klart ansikt til ansikt. Videre sier han at denne meditasjonen er søken etter ham i Skriften og lignende. Dette kan minne om det som Owen skriver om det salige synet. I kap 7 skal vi se nærmere både på hvordan Owen forstår dogmet, og hvordan øvelse skal utspille seg i forhold til Thomas a Kempis.

⁵¹ Ibid., kap 51, punkt 2

⁵² Ibid., kap 51, punkt 5

⁵³ Ibid., kap 52, punkt 3

⁵⁴ Ibid., kap 58, punkt 3

⁵⁵ Ibid., kap 62, punkt 1

⁵⁶ Ibid., kap 62, punkt 9

⁵⁷ Ibid., bok 4, kap 118, punkt 2

⁵⁸ Ibid., kap 150, punkt 8

⁵⁹ Ibid., bok 5, kap 86, punkt 2

⁶⁰ Thoams a Kempis, *The Soliloquy of the soul, and the Garden of roses* (overs. av W.B. Flower), (Nabu Press, 2012), kap 19. s. 104

4.3 Reformasjonen

John Calvin (1509-1564) sier i sin *Institutio Christianae religionis* at de troende skal ha direkte syn av Guddommen når de er delaktige i den himmelske herlighet, og de skal se ham som han er.⁶¹ Dette synet er evangeliets mål, og det gjør de troende hellige og herlige. Han sier videre: *But when, as partakers of the heavenly glory, we shall see God as he is, then Christ, having accomplished the office of Mediator, shall cease to be the vicegerent of the Father, and will be content with the glory which he possessed before the world was.*⁶² Calvin sier altså angående det salige synet at Kristus ikke lenger er mellommann mellom oss og Gud, men han spiller allikevel en rolle. Richard Muller formulerer det slik: *Ontologisk spiller Jesu menneskelighet en rolle i at den medierer relasjonen mellom Gud og mennesker, men epistologisk spiller Jesu menneskelighet ikke lenger noen rolle i å mediere synet av Gud gjennom åpenbaring.*⁶³

John Calvin er gjerne verdsatt blant forskere fordi han ikke driver «spekulerende» teologisk arbeid angående det salige synet, hva det består av, og hva forskjellen mellom det innebærer i dette livet og i himmelen. J. Todd Billings hevder derimot at dette muligens er en svakhet hos Calvin. Med tanke på skolastikkens skille mellom *theologia archetypa* og *theologia ectypa* i prolegomena måtte skolastikerne utarbeide sine teologiske system, utover Calvins.⁶⁴ Når det gjelder skolastikkens kilder for teologisk refleksjon om det salige synet, henviser Billings til Richard Mullers oppsummering: *the orthodox derived it from their reading of the medieval scholastic systems*, heller enn å hente det fra reformatorene.⁶⁵ Med tanke på Calvins lære om deifikasjon, sier Billings at han holder en vestlig, augustiniansk linje som opprettholder Skaper/skapelse-distinksjonen og skiller seg betydelig fra forståelsen av *theosis* i den østlige kirke.⁶⁶ Når det gjelder læren om Gud, og hvordan vi kommer til denne forståelse, sier Michael Horton at Calvin henter mye fra de østlige kirkefedrene, og insisterer på at vi bare kan kjenne Gud slik han har åpenbart seg, aldri i hans essens.

61 John Calvin, *Institutio Christianae religionis*, 2.14.3 (Per Sigve Særheim oversettelse)

62 Ibid.

63 Richard, Muller, *Christ in the Echaton*, artikkel i *The Context of Moral Decision Making in the Writings of John Calvin*, Robert C. Doyle, (Cambridge University Press, 1981) (Per Sigve Særheim oversettelse) s. 48

64 J. Todd Billings, *Union with Christ: Reframing Theology and Ministry for the Church*, (Baker Academic, 2011) s. 89

65 Richard, Muller, *Post-Reformation Reformed Dogmatics*, (Baker Academic, 2003) bok 1, s. 260

66 Billings, *Union with Christ*, s. 66

Franciscus Junius (1545-1602) var elev av Calvin i Genève. Hans bidrag til reformert skolastikk er betydelig med tanke på at han introduserte distinksjonen mellom *theologia archetypa* og *theologia ectypa*. Som vi alt har vært inne på, brukte både Turretin og Owen denne distinksjonen i deres epistemologi. Videre hevder Junius at all kunnskap om Gud er gitt oss gjennom Kristus, og han deler opp den ectypale teologien (den kunnskap mennesker har om Gud) i tre grader, som han kaller ulike teologier:

1. Kunnskap om Gud som er forbeholdt Jesus i sin hypostatiske union⁶⁷
2. «Synets» kunnskap, som er det salige synet
3. Kunnskap om Gud i dette livet gjennom åpenbaring, som vi *forstår stykkevis*

Junius forklarer denne inndelingen i *De vera theologia* (overs. *Teologiens fundamentale mening*):

The first theology [Jesu hypostatiske union] is the highest and most perfect (plenissima) form of ectypal theology on which we all draw; John 1,16. It is in Christ according to his human nature. The second [det salige synets teologi] is perfect (plena) through which the blessed spirits obtain a glorious vision of God in heaven and through which we shall see him as he is (1 John 3,2). Finally, the theology of revelation is not perfect in itself (non plena re ipsa), but more (potius) through the revelation of faith. It is informed by the principles of the same truth in such a way that, in respect of ourselves, it can appropriately be called perfect: although it is imperfect when compared with the theology of vision for which we hope, as the apostle teaches the Corinthians (1 Cor 13,12). This, indeed, is our theology.⁶⁸

For Junius er altså det salige synet mediert av Jesus, både for de hellige i himmelen, men også for de troende i dette livet. Menneskets «pilegrimsvandring» sammen med Jesus i dette livet er ikke mot et mål som vil være å se Gud *ansikt til ansikt*, men uten Jesus i midten (som mellommann). Nei, sier Junius, *hele den troendes «pilegrimsferd» i dette livet, og salige syn i himmelen, er en del av hva det vil si å være i forening med Jesus.*⁶⁹

⁶⁷ *Hypostatisk union* refererer til foreningen mellom de to naturer: guddom og menneskelighet i personen Jesus.

⁶⁸ Franciscus Junius, *De vera theologia* (Leiden, 1594)

⁶⁹ Ibid. (Per Sigve Særheim oversettelse) *Forening med Kristus (Union with Christ)* refererer til det forholdet den kristne har til Jesus etter tro i ordo salutis. Uttrykket *i Kristus* dukker opp 216 ganger i de paulinske brev, og 26 ganger i johaneisk litteratur, og er derfor selve nøkkelen til å forstå resten av litteraturen, ifølge Albert Schweitzer. John Murry kaller det den sentrale sannhet i dogmet om frelse.

Som i tidligere tider, ser vi at også i reformasjonen er teologene opptatt av det salige synet, i hvordan det forholder seg til epistemologi. Det salige synet er et syn av Gud som gir kunnskap om ham. Teologene er først og fremst opptatt av hvordan synet gir kunnskap, ikke så opptatt av hva man faktisk ser, hva objektet for synet er. Av alle de vi har vært inne på, er det bare Junius som danner et system for hvordan man kan forstå forskjellen i de ulike gradene av det salige synet, i dette livet og i det neste.

Fra samme tid som Turretin og Owen finner vi den puritanske teologen **Thomas Watson** (1620-1686). Han var med i skrivingen av den omfangsrrike reformerte bekjennelsen *Westminster Confession of faith* (1646), som sier om himmelen: *Grunnen til at Gud en dag vil dømme verden, er at han vil manifestere herligheten av sin nåde. For da vil de rettferdige gå inn i evig liv og fullt ut motta av gleden og forfriskningen som strømmer ut av å være i Guds nærvær.*⁷⁰ Fra samme tid i England finner vi tre puritanere, **Richard Baxter**, **John Howe** og **John Owen**, som ordlegger seg om himmelen på noe forskjellig vis. Andrew Thomson noterer:

It is a striking circumstance, that each of the three great Puritan divines wrote a treatise on the subject of heaven, and that each had his own distinct aspect in which he delighted to view it. To the mind of Baxter, the most prominent idea of heaven was that of rest; and who can wonder, when it is remembered that his earthly life was little else than one prolonged disease?—to the mind of Howe, ever aspiring after a purer state of being, the favourite conception of heaven was that of holy happiness;—while to the mind of Owen, heaven's glory was regarded as consisting in the unveiled manifestation of Christ.⁷¹

Thomson noterer senere at alle disse aspektene av himmelen, dog forskjellige, er sanne. Ved at mennesker ser og nyter Jesus til det fulle, vil han også sikre alle de andre gledene ved himmelen. Det er likevel verdt å ta med i denne beretningen at Owen blant puritanerne er alene om å skrive utførlig om det salige synet. Der puritanske og reformerte teologer generelt gjerne var redde for å bruke begrepet *the beatific vision*, og å utforske det bibelske dogmet i egne verk, antagelig for å skille seg fra romersk katolsk teologi og praksis, finner vi ikke denne redsel hos Owen. Han bruker bevisst det thomistiske begrepet, og setter det inn i rammen av protestantisk teologi og fromhet.

70 <http://www.pcaac.org/wp-content/uploads/2012/11/WCFScriptureProofs.pdf> (23.09.2015 (Per Sigve Særheim oversettelse))

71 Andrew Thomson, *Life of John Owen*, i Works of John Owen, bok 1, s. C

5. Institutio Theologiae Elencticae om det salige synet

Francis Turretin sier at blant skolastikerne⁷² er det vanlig å tale om fire gaver/kvaliteter som tilhører de hellige i himmelen: udødelighet, herlighet, smidighet (evnen subjektet har til å forflytte seg med stor fleksibilitet) og subtilitet (raffinerte kropp).⁷³ Han bruker Paulus' femtende kapittel til korinterne for å beskrive disse gavene (kvalitetene):

Slik er det også med dødens oppstandelse. Det blir sådd i forgjengelighet, det står opp i uforgjengelighet. Det blir sådd i vannære, det står opp i herlig glans. Det blir sådd i svakhet, det står opp i kraft. Det blir sådd en kropp som hadde sjel, det står opp en åndelig kropp. (1 Kor 15,42-44)

Turretin tolker versene slik: Uforgjengelighet svarer til udødelighet, herlig glans svarer til herlighet, kraft svarer til smidighet (evnen til å forflytte seg med stor fleksibilitet), og åndelig kropp svarer til subtilitet (en raffinert kropp). Videre sier Turretin at de to første gavene (uendelighet og herlighet/glans) er frukter fra det salige synet:

However, that splendor will flow both from the blessed vision of God, whom we shall see face to face, and from the glorious view of Christ exalted in his kingdom; and it will be nothing else than the irradiation of God's glory, from which the bodies will be made to shine.⁷⁴

⁷² Der Turretin og Owen i sine verk lister opp flere punkter om et tema, enten i form av romertall eller arabiske tall, vil jeg i denne oppgaven representere dette i form av tallpunkter. Å liste opp flere tallpunkter på et tema er karakteristisk for den skolastiske metoden til å belyse et tema og argumentere for en posisjon. Samme metode er også karakteristisk for puritanerne til å anvende dogmatikk til det kristne livet. (F.eks. vil en typisk puritansk anvendelse av dogmatikk se slik ut: *dogmet om Jesu presteembete har 14 konsekvenser for det kristne livet, her er de: 1., 2., 3., osv.*) Med det ønsker jeg på best mulig måte å representere deres måte å tenke om dogmatikk på.

⁷³ Turretin, *Institutio*, 3:618

⁷⁴ Ibid., 3:619

Ved å se Faderen og Jesus som objekt i det salige synet vil utstrålingen av Guds herlighet påvirke den troende, slik at han får ta del i denne herlighet. Videre sier Turretin at det finnes ulike grader av utstråling, og han siterer 1 Kor 15,41: *én glans har solen, en annen har månen og en annen igjen har stjernene. Ja, én stjerne skiller seg fra en annen i glans*, slik vil han si at mennesker som ser på Gud, har en annen type herlighet enn det som objektet i det salige synet har. Turretin eksemplifiserer dette med Moses' utstråling av glans etter møte med Gud (2 Mos 34,29) og Jesu herlighet på forklaringens berg (Matt 17,2).⁷⁵

5.1 Himmelen

Turretins skiller mellom objektiv og formell salighet i det evige livet (himmelen). Objektiv salighet er Gud. Han alene er det perfekte og suverene gode, hvor man finner perfekt tilfredsstillelse og glede. Formell salighet er den høyeste aktiviteten til sjelen, når den finner evig hvile, og tilfredsstillelse i intim forening med Gud. Denne aktiviteten (formell salighet) er menneskets største mål, sier Turretin.⁷⁶ Videre noterer Turretin at det blant middelalderskolastikere har vært diskutert hvilken av delene i mennesket som er subjekt for denne aktiviteten. Aquinas har på den ene siden hevdet at det er intellektet som ser Gud, mens Scotus på den andre siden mener det er viljen som plasserer gleden i Guds kjærlighet. I møte med denne diskusjonen mener Turretin at man ikke må velge blant de to posisjonene; det er en falsk motsetning. Vi skal ifølge Turretin ikke holde syn og kjærlighet adskilt, men holde dem sammen. Ikke syn uten kjærlighet, og ikke kjærlighet uten syn. Han hevder at Skriften sier at vi nå ser stykkevis, gjennom tro (1 Kor 13,12; 2 Kor 5,7; 1 Joh 3,2), men da skal vi forstå fullt ut i kjærlighet (1 Joh 4,16; 1 Kor 13,13).⁷⁷ Turretin sier videre at menneskets perfekte tilstand i forhold til Gud i himmelen vil utspille seg i tre kvaliteter: syn, kjærlighet og glede:

Sight contemplates God as the supreme good; love is carried out towards him, and is most closely united with him; and joy enjoys and acquiesces in him. Sight perfects the intellect, love the will, joy the conscience. Sight answers to faith, which is the substance of things hoped for and the evidence of things not seen, which will then be changed into sight

⁷⁵ Ibid., 3:619

⁷⁶ Ibid., 3:608

⁷⁷ Ibid., 3:609

because we will no longer walk by faith, but by sight, beholding God face to face. Love consummated, by which we will be united with God, will answer to love begun, which sanctifies the heart. Joy answers to hope, which accompanies the fruition of the things hoped for. Vision begets love. God cannot be seen without being loved; love draws joy after it because he cannot be possessed without filling with joy. Vision is opposed to the banishing of the damned from his face and to the most dense darkness of ignorance in which they lie; love to the most furious hatred which they cherish towards him; joy to the dreadful despair and wailing which will arise from the multiplicity and continuity of the torments they will feel.⁷⁸

Her ser vi altså hvordan Turretin ser for seg syn, kjærlighet og gledes virkninger for den troende. Turretin sier her at synet er den aktivitet som gjør intellektet perfekt, ved at det ser Gud. Når man bruker syn mot Gud (som den høyeste gode), vil dette resultere i kjærlighet fra subjektets vilje til ham, sammen med nytelse av ham som der igjen vil skape glede. Disse tre tingene hører sammen for Turretin. Gud kan ikke ses uten å samtidig bli elsket. Man kan heller ikke betrakte Gud uten å bli fylt av glede. Man kan ikke ha enten syn, kjærlighet eller glede av Gud. Disse tre aspektene henger alltid sammen ved betraktning av Gud.

Når det gjelder det salige synet, sier Turretin at vi i denne verden har begrenset kunnskap om og kjennskap til Gud. Ikke bare er vår kunnskap spekulativ, den er også enigmatisk (mystisk). Men i det neste livet, sier Turretin, vil det ikke være slik. Da vil mennesker ha intuitivt syn som vil vise tingene slik de virkelig er. Når «forhenget er fjernet», vil vi se tingene *not from afar and inverted, but before; not obscurely and enveloped, but most clearly and distinctly; not in part but most fully, which will answer to God's knowledge of us.*⁷⁹ Turretin er allikevel rask til å poengtere at kunnskapen mennesker på dette tidspunkt har om Gud, ikke er lik den Gud har om Gud. Dette gjør han for å opprettholde Skaper/skapelse-distinksjonen.

78 Ibid., 3:610

79 Ibid.

5.2 Teknisk om det salige synet

Turretin gir i Institutio fire grunnleggende teser om forskjellen mellom det salige synet ved tro i dette livet og ved syn i det neste:⁸⁰

1. One vision is ocular, sensible and external, another mental, intellectual and internal
2. One is the natural of reason, another the supernatural and spiritual of faith
3. One symbolic and enigmatic, the other intuitive and beatific
4. One apprehensive and inadequate, the other adequate and comprehensive

Videre utarbeider han læren om det salige synet i tre hovedteser, som vi skal se nærmere på:⁸¹

1. *Gud kan ikke bli sett av de kroppslige øynene*
2. *Gud kan ikke bli sett slik at man forstår ham fullt ut*
3. *Gud kan bare bli sett ved hjelp av et spiritueelt syn*

5.3 Gud kan ikke bli sett av de kroppslige øynene

Gud har aldri blitt sett og kan ikke bli sett av de kroppslige øynene. Skriften er tydelig på dette punktet, mener Turretin, og han legger til at mennesker hverken er utrustet med de nødvendige instrumentene for å se Gud, eller kan i noen grad se ham (Kol 1,15; 1 Tim 1,17; 6,16; Heb 11,27; 2 Mos 33,20). Gud er Ånd, og han kan derfor ikke ses ved hjelp av kroppen. I det neste livet vil vi se i stedet for å tro. Dette synet er ikke sansemessig, men intellektuelt og mentalt. Derfor kan vi ikke se Guds essens i det neste livet, siden det ikke finnes noen måte vi kan se ham på. Det finite kan ikke se eller begripe det infinite. Videre hevder Turretin at når Job sier han vil se Gud med øynene, så mener han dette gjelder den inkarnerte Jesus (Job 19,25). Han kan ikke se Gud essensielt, men hypostatisk, i mennesket Jesus. Også andre bibelvers, som 1 Joh 3,2; Sal 16,11; 17,15 samt 1 Kor 13,12, skal tolkes som syn av Gud, slik han åpenbarer seg i personen Jesus.

Når det gjelder egenskapene til øynene i de oppstandne kroppene til de hellige, vil de være av spirituell karakter. Øynene vil stadig være kroppslige og ikke bli en ånd, men de vil ha spirituelle

⁸⁰ Ibid.

⁸¹ Ibid., 3:610-11

egenskaper som de ikke hadde tidligere. Når det gjelder menneskets manglende evne til å se Guds essens, resonnerer Turretin slik:

Nor if God is less distant infinitely from a created intellect than from the bodily sight, does it follow that the bodily sight can also be raised to knowing God as to his essence. The reason is widely different. (a) For the Scriptures teach that God is seen mentally, not ocularly. (b) God is by nature knowable, not, however, visible. (c) A faculty can be elevated above its own natural grade by supernatural grace, but not above its own species and the object analogous to it.⁸²

Turretin hevder altså at selv om kroppen i himmelen blir forbedret ved Guds nåde, kan den allikevel ikke se Guds essens, siden den fra skapelsen er ute av stand til å gjøre det.

5.4 Gud kan ikke bli sett slik at man forstår ham fullt ut

Turretin siterer Johannes av Damaskus' *The deity is incomprehensible* for å si at det skapte bare kan komme til et ufullstendig syn og en ufullstendig forståelse av Skaperen. Når det blir sagt at et menneske har kommet til å se Gud, skal dette forstås som at mennesket har nådd livets mål, heller enn at det helt og fullt ser og forstår Guddommen. Her ser vi Turretins opprettholdelse av Skaper/skapelse-distinksjonen, hvordan han er påvirket av Calvins påstand: *finitum non capax infiniti* (det finitte kan ikke forstå det infinitte).

5.5 Gud kan bare bli sett ved hjelp av et spirituetelt syn

God can be seen of man by a spiritual and internal vision alone. In this life, indeed, by the light of grace and by the specular knowledge of faith; in the other life, however, by an intuitive and far more perfect beatific vision and by the light of glory.⁸³

⁸² Ibid., 3:611

⁸³ Ibid.

Når det gjelder spørsmålet om det salige synet er direkte av Guds essens eller av det som springer ut av ham, vil ikke Turretin mene så mye om dette, for han ser at på dette punktet er ikke Skriften klar. Og han vil ikke spekulere i det ene eller andre. Han tenderer allikevel mot posisjonen som uttrykker at de hellige i himmelen ikke skal se Guds essens pga. det enorme gapet mellom det finitte og det infinitte. Da skal ikke *ansikt til ansikt* forstås som å referere til et direkte syn av Guds essens, men en betydelig forbedring av grader av syn og forståelse sammenliknet med det den troende har gjennom tro i dette livet.

5.6 Effekten av det salige synet

Om effekten av det salige synet for mennesker, sier Turretin:

This perfection of the intellect by the beatific vision will be followed by no less a consummation of the will by absolute holiness and by a most pure and intense love to arise from that infinite light and the celestial intuition of it. By it we will cleave so unchangeably to God that we shall in a measure be transformed into him by a participation of the divine nature.⁸⁴

Turretin sier at både Davids håp om tilfredsstillelse ved synet av Den Hellige (Sal 17,15) og Jesu bønn om at de må være ett (Joh 17,22-23), blir oppfylt i det salige synet. Selv om profetier, tunger og kunnskap må vike unna, ja selv tro og håp i synet av Den Hellige, vil kjærligheten vare til evig tid (1 Kor 13,-13). Sammen med kjærlighet vil frukten av det salige synet være ultimat glede.⁸⁵ Gleden vil komme fra å kjenne Gud selv, som er det ultimate gode for mennesket. I himmelen vil Gud være *alt i alle* (1 Kor 15,28) ved at han vil øse ut av seg selv lys, kjærlighet, hellighet, glede, herlighet, liv og fullstendig velsignelse. Til forskjell fra hva som oppleves i dette livet, vil Gud da kommunisere seg selv direkte til de hellige, ikke bare delvis, men fullt ut.

⁸⁴ Ibid.

⁸⁵ Ibid., 3:612

Turretins syn kan altså oppsummeres på følgende måte: Skaper/skapelse-distinksjonen er for stor til at mennesker som tar del i det salige synet i himmelen, kan se hans essens, slik som han er i seg selv. Det mennesker oppnår ved det salige synet, er heller å få se det som strømmer ut av Gud. Dette vil ikke Turretin gå særlig inn på, siden han opplever materiale fra Skriften som langt fra klart på dette punktet. Hvor er Jesus og Den Hellige Ånd i det salige synet? Det får vi ikke svar på fra Turretin.

6. Meditations and discourses on the Glory of Christ om det salige synet

Målet med *Meditations* er for John Owen å hjelpe kristne med å se Jesu herlighet. Dette gjør han ved å legge ut bilder og konsepter fra Bibelen, og demonstrerer hvordan dette gir den troende en større forståelse av Jesu herlighet. I forordet skriver han: *The design of the ensuing Discourse is to declare some part of that glory of our Lord Jesus Christ which is revealed in scripture, and proposed as the principal object of our faith, love, delight, and admiration.*⁸⁶

Som vi skal se er Owens forståelse av måten man ser Jesu herlighet på (det salige synet i dette livet), gjennom tro på Bibelens åpenbaring. Owen ønsker i *Meditations* å gi troende et bilde av denne herlighet slik Bibelen formidler den. *My present business is to stir up the minds of believers unto a due contemplation of the glory of Christ.*⁸⁷

Jeg vil i dette kapittelet gjøre en tematisk fremstilling av det salige synet slik det kommer frem i Owens *Meditations*. Vi starter med de bibelteologiske og systematiske grunnprinsipp for Owen, for så å se på hans anvendelse av disse i praksis.

6.1 Viktigheten av Jesu person

Jesu person er et viktig teologisk tema for Owen. Hans viktigste teologiske bidrag om Jesu person (særlig forholdet mellom de to naturer) er *A declaration of the glorious mystery of the person of Christ*, som han skrev i 1679. Også i *Meditations* er Jesu person viktig, ifølge Owen, og han gir fire grunner hvorfor:⁸⁸

⁸⁶ Owen, *Works*, vol 1, s. 275

⁸⁷ *Ibid.*, s. 312

⁸⁸ *Ibid.*, s. 276-277

1. Jesu person er løftet høyt over alle andre, og over alt annet i skaperverket. I inkarnasjonen mistet Jesus all sin heder og ære, og tok på seg menneskelig kropp. Etter frelsesverket har Gud reist ham opp over alle ting. Han sitter nå ved hans høyre hånd, der han mottar all ære.
2. Jesu person er det stedet der vår natur kan komme i relasjon med Gud, og bare gjennom ham er denne relasjonen sikret. Himmelen og jorden kan forgå, menneskets relasjon med Gud derimot vil aldri forgå, for den er sikret gjennom Jesus.
3. Det er gjennom personen Jesus at mennesker vellykket blir tatt gjennom alle hindringer i livet og døden.
4. Det er Jesus selv som gjennom inkarnasjonen har gitt oss muligheten til å se Guds herlighet (det salige synet) gjennom ham. Og det er gjennom ham at menneskene får ta del i alle gledene ved å se Guds herlighet.

Personen Jesus og hans herlighet henger nøye sammen for Owen.⁸⁹ I hans samtid, klager han, er det gjort et stort skille mellom Jesu person og hans herlighet. Dette skillet vil Owen ødelegge, og *Meditations* er hans bidrag i denne virksomheten. Et «problem» Owen observerer, er de ulike vanskelighetene folk har med de to naturer i personen Jesus. Disse vanskelighetene kan bare løses med en ting, sier Owen, nemlig: Jesu inkarnasjon, eller Jesu ydmykelse som Owen kaller det. I sitt kapittel om Jesu herlighet i hans ydmykelse sier han:

But this difficulty [om de to naturer i en person] is solved by the glory of Christ in this condescension; for although in himself, or his own divine person, he was «over all, God blessed for ever,» yet he humbled himself for the salvation of the church, unto the eternal glory of God, to take our nature upon him, and to be made man: and those who cannot see a divine glory in his so doing, do neither know him, nor love him, nor believe in him, nor do any way belong unto him.⁹⁰

Owen gjør det klart at man ser Guds herlighet alltid gjennom mellommannen Jesus. *For we behold the glory of God himself «in the face of Jesus Christ».*⁹¹ Om det er i dette livet eller i det neste, vil alltid Guds herlighet bli synlig for oss i og gjennom Jesus. Herligheten det er snakk om i Joh 17,24, er den herlighet som personen Jesus utstråler. Den er sammensatt av hans hypostatiske union og

⁸⁹ Ibid., s. 287

⁹⁰ Ibid., s. 328

⁹¹ Ibid., s. 278

hans trefoldige embete, hevder Owen.⁹² Jesus er Guds representant til Kirken, og gjennom hans guddommelige natur, og gjennom hans embete er Herrens herlighet synlig for mennesker. Jesu embete er herlig på to måter, sier Owen. Først i hans lydighet til å ta på seg embete (Rom 5,19), og deretter i hans lidelse (Jes 53).⁹³ Både hans lydighet og hans lidelse viser på hver sin måte herligheten av mellommannen mellom Gud og mennesker, Jesus. Jesus er alltid, for Owen, måten Gud kommuniserer seg selv til mennesker på, og det er bare gjennom ham mennesker kan tilbe Gud.

Videre sier Owen at lønnen eller målet til den kristne vil være Kristus selv (Joh 19,21 og Åp 3,20). Måten mennesker mottar denne gaven (som er han selv) på, er gjennom å se hans herlighet ved hjelp av tro.⁹⁴

6.2 Viktigheten av å se Jesus

Meditations er en teologisk utleggelse av Joh 17,24, der Jesus sier: *jeg vil at de skal være der jeg er, så de får se min herlighet*. Verket starter med teologisk utleggelse av verset, deretter følger ti kapitler som eksemplifiserer innholdet av Joh 17,24 (som vi skal se nærmere på senere). Owens logikk i dette verkets hovedmål er enkel:

1. Jesus ønsker mer enn noe annet at de som følger ham, skal se hans herlighet
2. Vi skal følge Jesu ønske
3. Mennesker ser Jesu herlighet i dette livet gjennom tro
4. Bibelens åpenbaring er stedet der Jesu herlighet er synlig, slik at troen kan virke på den
5. Derfor legger Owen i *Meditations* ut i 10 kapitler hva Bibelen sier om Jesu herlighet

De tre siste kapitlene i *Meditations* er en klargjøring av forholdet mellom å se gjennom tro i dette livet og gjennom syn i det neste livet. Verket er både Owens teologiske bidrag om det salige synet, og ment som oppbyggelseslitteratur for vanlige kristne i hans samtid. *Meditations* har altså både en intellektuell og praktisk side. Den viser oss Owens forståelse av det teologiske dogmet om synet av

⁹² Ibid., s. 294

⁹³ Ibid., s. 338-340

⁹⁴ Ibid., s. 398

Guds herlighet; i tillegg ser vi hvordan Owen anvender disse konseptene for å hjelpe vanlige kristne i sin menighet.

Synet av Jesu herlighet, og ingen andre ting, sier Owen, er det som vil tilfredsstillere de troende fullt ut i dette livet. Uten det salige synet vil mennesker lete og lengte etter alle ting uten å finne full tilfredsstillelse. Derfor ber Jesus i sin yppersteprestelige bønn for sine venner at de må få se hans herlighet. Han vet hva de trenger, sier Owen, og det er intet mindre enn synet av ham selv og hans herlighet. Dette skal de troende søke å gjøre, ikke bare for alle gode effektene og fruktene av det, men også i lydighet til Jesu høyeste ønske. Om hans egen personlige glede av det salige synet, skriver han:

Herein would I live;—herein would I die;—hereon would I dwell in my thoughts and affections, to the withering and consumption of all the painted beauties of this world, unto the crucifying all things here below, until they become unto me a dead and deformed thing, no way meet for affectionate embraces.⁹⁵

For Owen er det foreningen som den troende har med Jesus som muliggjør det salige synet. Han beskriver denne foreningen slik:

There is a greater, a more intimate *conjunction*, a nearer relation, a higher mutual interest. *between Christ and the church*, than ever was or can be between any other persons and relationships in the world, whereon it became just and equal in the sight of God that he should suffer for us, and that what he did and suffered should be imputed unto us; which is farther to be cleared.⁹⁶

Owen sier at Bibelen gir tre bilder på hvordan den kristne er forent med Kristus: Som lemmene henger sammen med hodet på kroppen, som greinene henger sammen på trestammen, og slik kone er i intim relasjon med sin mann.

⁹⁵ Ibid., s. 291

⁹⁶ Ibid., s. 355

6.3 Synet av Jesu herlighet i dette livet

Owen mener at Jesus i sin yppersteprestelige bønn ikke bare ber om at disiplene skal se hans herlighet i himmelen, men også at de skal se hans herlighet i dette livet gjennom tro (Joh 17,24). Derfor legger Owen ut for leseren i *Meditations*, i stor grad hva det salige synet i dette livet består av, og hva gledene av det er. For å forstå synet av Jesu herlighet i dette livet, sier Owen, må vi gå til Joh 1,14, som sier at *de så hans herlighet*. Owen presiserer med fire punkter hvilke aspekter av Jesu herlighet disiplene faktisk så:⁹⁷

1. Det var ikke hans ytre herlighet (Jes 53 og Fil 2,5ff)
2. Det var ikke herlighet fra hans kropp/kjøtt
3. Det var ikke herligheten av hans guddommelige natur
4. Det var herligheten ut fra hans embete (funksjon/verk) i *nåde og sannhet*. Bare ved tro kan man se dette, sier Owen, og refererer til Joh 1,12. De privilegier som de som så ham fikk, fikk de ved hjelp av deres tro, for de *gav ham rett til å bli Guds barn, de som tror på hans navn*.

Mellom innledningskapittelet og klargjøringen om forskjellen mellom tro og syn i de tre siste kapitlene er det i *Meditations* ti kapitler hvor Owen legger ut teologiske og bibelske tema som viser Jesu herlighet.⁹⁸ Inndelingen viser oss hvor avhengig Owen er av Bibelens åpenbaring, når han taler om det salige synet. Bibelen er eneste kilde der man kan finne Jesu herlighet i dette livet, bare troen kan gripe, eller forstå dette. Inndelingen viser også hvordan Owen bruker Jesu person og verk som en rød trå gjennom bibelutleggelsen. Jesu herlighet er Owens hermeneutiske nøkkel gjennom hele Bibelen.

⁹⁷ Ibid., s. 289 (Per Sigve Særheim oversetteles)

⁹⁸ Vedlegg 1 i denne oppgaven viser Owens kapittelinnndeling.

6.4 Troen og Bibelen

Hvordan ser man gjennom tro? Evangeliet er det speilet, eller objektivet som for oss gir det beste og klareste bildet av Jesu herlighet, konstaterer Owen. Troen skal anvendes på evangeliet slik det kommer frem i Skriften. Ved å gjøre dette får den troende det beste bilde den kan eie av Jesu herlighet:

The revelation made of Christ in the blessed Gospel is far more excellent, more glorious, and more filled with rays of divine wisdom and goodness, that the whole creation and the just comprehension of it, if attainable, can contain or afford. Without the knowledge hereof, the mind of man, however priding itself in other inventions and discoveries, is wrapped up in darkness and confusion.⁹⁹

Essensen i tro er for Owen å gi Gud ære. Han viser til Rom 4,20, som sier at Abraham ga Gud ære og *ble sterk i troen*. I og gjennom Kristus tror vi på Gud, sier Owen (1 Pet 1,21). Om troens objekt sier Owen: *God himself, in the infinite perfections of his divine nature, is the ultimate object of our faith. But he is not here the immediate object of it; but the divine way and means of the manifestation of himself and them unto us, are so*. Derfor kan han si: *Through Christ we believe in God. By our belief in him we come to place our faith ultimately in God himself*. Dette kan ikke mennesker gjøre uten i noen grad å skue Guds herlighet i Jesus.¹⁰⁰ Senere presiserer Owen at viss et menneske ikke ser Jesu herlighet i noen grad i dette livet, er det pga. mangel på lys som troen gir i et menneske.¹⁰¹ For Owen er altså tro en forutsetning for det salige synet. Og på en måte er det salige synet en forutsetning for tro, for man kan ikke tro på Jesus uten samtidig å takke ham og tibe ham i beundring av hans herlighet. Derfor henger disse to tingene nøye sammen for Owen: det salige synet og tro.

When it [troen] finds the object it is fixed on too great and glorious to be brought into our minds and capacities, it will issue in holy admiration, humble adoration, and joyful thanksgiving. In and by its actings in them doth it fill the soul with «joy unspeakable, and full of glory».¹⁰²

⁹⁹ Ibid., s. 275

¹⁰⁰ Ibid., s. 308-309

¹⁰¹ Ibid., s. 331

¹⁰² Ibid., s. 333

Tro er den eneste måten man kan se eller begripe Jesu herlighet på i dette livet, sier Owen. Han fordømmer ethvert forsøk på å male eller lage et bilde av Jesu herlighet, både ytre sett, men også i hodet.¹⁰³ Om troens eneståenhet sier han:

This [herligheten fra Jesus som sitter ved Faderens høyre side] is the sole foundation of all our meditations herein. The glory that the Lord Jesus Christ is in the real actual possession of in heaven can be no otherwise seen or apprehended in this world, but in the light of faith fixing itself on divine revelation. To behold this glory of Christ is not an act of fancy or imagination. It doth not consist in framing unto ourselves the shape of a glorious person in heaven. But the steady exercise of faith on the revelation and description made of this glory of Christ in the Scripture, is the ground, rule, and measure, of all divine meditations thereon.¹⁰⁴

Troens kraft, sier Owen, ligger i dens objekt, som er Jesus. Grunnen til at troen i noen grad kan forstå Jesu herlighet, er at den velger Jesus foran alle andre ting, og foretrekker ham. Dette er den rake motsetning til det naturlige menneske, som over alt annet er egoistisk.¹⁰⁵ Bibelen er det stedet der Gud har åpenbart Jesu herlighet for mennesker. Evangeliet slik det kommer frem i Bibelen, er det glass, objektiv, eller speil som 1 Kor 13,12 refererer til, sier Owen. Derfor skal vi alltid studere Skriften nøye, sier Owen, slik at vi gjennom å meditere over den, ser Jesu herlighet.¹⁰⁶ Han siterer Joh 5,39, der Jesus sier: *søk skriftene ... [for de] vitner om meg*, for å argumentere for at Bibelen er det beste middelet vi har for å se hans herlighet i dette livet. Et annet viktig skriftsted for Owen er 1 Pet 1,11-13:

De [profetene i GT] prøvde å finne ut hvilken tid Kristi Ånd, som var i dem, pekte fram mot, og hvordan den tiden ville bli. For Ånden vitnet om Kristi lidelser og den herlighet som siden skulle komme. Det ble åpenbart for dem at det ikke var seg selv, men dere de tjente med sitt budskap. Dette budskapet har dere nå fått høre av dem som forkynte evangeliet for dere ved Den hellige ånd, som er sendt fra himmelen. Dette er noe som selv

¹⁰³ *That which is produced by an image is but an image. An imaginary Christ will effect nothing in the minds of men but imaginary grace.* Ibid., s. 393

¹⁰⁴ Ibid., s. 346

¹⁰⁵ Ibid., s. 347

¹⁰⁶ Ibid., s. 314

engler lengter etter å se inn i. Spenn derfor beltet om livet, vær våkne, beredt i tanke og sinn! Sett håpet fullt og fast til den nåde dere skal få når Jesus Kristus åpenbarer seg.

Også Luk 24, 26-27: *Måtte ikke Messias lide dette og så gå inn til sin herlighet? Og han begynte å utlegge for dem det som står om ham i alle skriftene, helt fra Moses av og hos alle profetene.* Hele skriften, sier Owen, er en eneste stor erklæring av Jesu herlighet fra begynnelse til slutt. Han oppfordrer leseren til hele tiden å studere den, meditere over den, og tro på den, slik at leseren kan se Jesu herlighet mer og mer. Owen lister opp tre hovedkategorier som Bibelen bruker for å vise Jesu herlighet:¹⁰⁷

1. Direkte beskrivelser av ham¹⁰⁸
2. Profetier og løfter som har sin oppfyllelse i ham
3. Institusjonen av Gudstilbedelse i GT.

Bibelen er for Owen åkeren og graven der vi skal grave etter skatten, som er Jesu herlighet (Matt 13,45-46 og Ords 2, 1-5). Etter letingen og gravingen i Bibelen skal vi meditere over disse sannhetene om hans herlighet, ifølge Owen. Han sier: *let your occasional thoughts of Christ be many, and multiplied every day.*¹⁰⁹ De troende skal ligne kvinnen i Høys 3,1-14, som leter etter sin elskede brudgom hele natten, og ikke kan ta tankene bort fra ham.¹¹⁰ Denne letingen skjer i Bibelen. Der er hans herlighet gjort synlig for de troende. Derfor bruker han også mye tid på å legge ut de bibelske poengene om Jesu herlighet i *Meditations*. I kapittelet som heter *Representasjoner av Jesu herlighet under Det gamle testamentet* (Per Sigve Særheim oversettelse), lister Owen opp syv punkter om hvordan GT på en spesiell måte viser Jesu herlighet:¹¹¹

1. Institusjonen av Gudstilbedelse under loven, med alle dens middel. Tabernaklet, tempelet, det aller helligste, paktens ark, kjerubene, øversteprestene, offertjenesten; hele tilbedelses-

¹⁰⁷ Ibid., s. 315

¹⁰⁸ Under denne kategorien henviser han både til protoevangeliet i 1 Mos 3,15, samt Messiasprofetier i Sal 2,7-9; 45,2-5 og Jes 6,1-3. Disse tekstene vil i dag ikke bli kalt direkte beskrivelser av personen Jesus, men Owen forstår dem i lys av 1 Pet 1,11-13 og Luk 24, 26-27. Andre bibeltekster han refererer til som er direkte beskrivelser av Jesus, er: Sal 68, 17-18; Jes 9,6; Sak 3,8; Joh 1,1-3; Fil 2,6-8; Heb 1,1-3; 2,14-16; Åp 1,17-18.

¹⁰⁹ Owen, *Works*, vol 1, s 317

¹¹⁰ Ibid., s. 318

¹¹¹ Ibid., s. 348-352 (Per Sigve Særheim oversettelse)

ssystemet i GT var utformet og eksisterte for å representere Jesu herlighet i hans person og virke.

2. Den mystiske beskrivelsen av den intime relasjonen mellom Jesus og Kirken i Høysangen. Owen resonnerer slik: Siden Salomo skrev Høysangen under inspirasjon av Den Hellige Ånd, og Den Hellige Ånds oppgave er å herliggjøre Jesus, representerer Salomo (mannen i Høys) en type på Jesus.
3. Jesu personlige opptredelser i menneskeform for ledere i GT. Han møtte Abraham, Jakob, Moses, Josva og andre. Disse opptredelsene fungerer som et preludium til inkarnasjonen, sier Owen, ja han sier faktisk at etter syndefallet handler aldri Gud med mennesker på noen måte som ikke har den fremtidige inkarnasjonen i sikte. Videre sier han at all antroposentrisk språk fra Gud i GT skal ses på som en forsmak på inkarnasjonen. Jesus, som er andre person i Guddommen, føler så med menneskene at han bruker deres måte å uttrykke seg på i GT.
4. Profetiske syn. I 12. kapittel av Johannesevangeliet siterer apostelen Jesaja 6,9 og 53,1, og sier: *dette sa Jesaja fordi han så Jesu herlighet og talte om ham*. Owen sier at Jesaja i tempelet fikk se en representasjon av Jesus, og etter å ha blitt rensket, forsto han herligheten av dette. Et annet tilsvarende syn fikk Moses på Sinaifjellet (2 Mos 19)
5. Dogmet om inkarnasjonen, slik det kommer frem i GT.¹¹²
6. Løfter, profetier og spådommer om Jesu person, hans komme, hans embete og hans kongedømme. Alle disse, sier Owen, vitner om herligheten som stråler ut fra visdommen, nåden og kjærligehten som Gud har for mennesker, og som han har vist gjennom Jesus. Disse løfter, profetier og spådommene er *linjen av liv* som går gjennom hele GT, sier Owen.
7. Metaforiske uttrykk for Jesu herlighet. Ofte er Jesu herlighet i GT vist gjennom metaforiske uttrykk for slik på best mulig måte å uttrykke denne spirituelle virkeligheten til mennesker som ikke kjenner denne virkeligheten. Owen gir noen eksempel på disse metaforene:

So he (Jesus) is called the rose, for the sweet savour of his love, grace, and obedience;—the lily, for his gracious beauty and amiableness;—the pearl of price, for his worth, for to them that believe he is precious;—the vine, for his fruitfulness;—the lion, for his power;—the

¹¹² Owen kjenner til innvendingene på dogmet om inkarnasjonens eksistens i GT og henviser til sitt verk *Vindiciæ Evangelicæ*, der han skal ha svart på disse innvendingene. Han nøyer seg i *Meditations* med å referere til Jes 9,6-7, som det stedet der dette dogmet klarest kommer frem i GT.

lamb, for his meekness and fitness for sacrifice; with other things of the like kind almost innumerable.¹¹³

6.5 Forholdet mellom synet av Jesu herlighet i dette livet og det neste

Owen sier at synet av Jesu herlighet i dette livet gir hvile og behag, men i det neste livet salighet.¹¹⁴ Det salige synet er både livet og målet til den menneskelige sjel. For å forstå sammenhengen og forskjellen mellom det salige synet i dette livet og det neste må man forstå sammenhengen, og forskjellen mellom tro og syn, ifølge Owen. Han forklarer dette slik:

An apprehension of the future manifestation of it [Jesu herlighet] in heaven will not relieve us, if here we know not what it is, and wherein it doth consist,—if we have not some previous discovery of it in this life. This is that which will make all things easy and pleasant unto us, even death itself, as it is a means to bring us unto its full enjoyment.¹¹⁵

Tro og syn er for Owen to måter eller grader av å betrakte Jesu herlighet på. Objektet er det samme, subjektet er det samme (dog forbedret etter oppstandelsen), men måten eller kvaliteten er forskjellig. Tro, sier Owen, er beviset for det man ikke ser, og forbeholdt for dette livet. Han siterer 2 Kor 5,7: *for vi vandrer i tro, uten å se*, for å gjøre dette poenget. Syn derimot er oppfyllelsen av denne troen, i himmelen. Der vil det ikke lenger være nødvendig å tro. Da vil man ha direkte syn av Jesu herlighet. Owen hevder at Jesus i sin yppersteprestelige bønn ikke bare ber om at disiplene skal se hans herlighet i himmelen, men at de også skal få se denne herlighet i dette livet, gjennom tro (Joh 17,24). Derfor ser Owen det som sin plikt å utlegge for leseren i stor grad hva det salige synet i dette livet består av, og hva gledene av det er. Han ser for seg en stor grad av sammenheng mellom det salige synet i dette og i det neste livet. Derfor ved å bruke tid på å finne ut av hva middelet med det nåværende synet er, hjelper han de troende til å ha glede av synet i himmelen.

¹¹³ Owen, *Works*, vol 1, s. 352

¹¹⁴ *Ibid.*, s. 289

¹¹⁵ *Ibid.*, s. 284

Han sier videre at synet vi har i dette livet av Jesu herlighet er obskurt, mørkt, uklart, og reflektivt. Evangeliet er glasset, eller speilet som reflekterer bildet av Jesu herligeht. Men vi kan også forstå dette glasset som et objektiv, eller kikkert, som hjelper øye å se et objekt som det ikke hadde sett uten det, sier Owen.¹¹⁶ Synet gjennom tro i dette livet er mørkt, fordi det er et delvis syn av hans herlighet. I forhold til det faktiske synet er dette svakt, midlertidig, og ufullkomment. I himmelen derimot vil man ha et umiddelbart, direkte og intuitivt syn av Jesus. Owen gir to grunner til at synet i himmelen har disse egenskapene, både siden synet er av den perfekte, konstante, reelle substansen til Jesus, og siden menneskets egenskaper vil være perfekte. Man skal i himmelen ikke se Jesu herlighet ved hjelp av et speil eller refleksjon, man skal da se tingen i seg selv, se ham *ansikt til ansikt*. Ingen, sier Owen, kan i dette livet se Jesu herlighet direkte. Det vil være et forferdelig skremmende syn, uten positiv effekt. Derfor, sier Owen, ble disiplene forvirret og kastet seg ned på bakken på Forklaringens berg da de fikk se et glimt av hans herlighet (Matt 17), det samme gjorde Johannes (Åp 1,17) og Paulus (Apg 26,13-14).

Det finnes tre måter å leve på, eller måter å se Jesu herlighet på, sier Owen. Den ene er gjennom kjøttet, da har man ingen syn av Jesu herlighet, den andre er gjennom tro, da kan man i noen grad se Jesu herlighet, og den siste er i oppstandelsen, da har man direkte syn av Jesu herlighet. Den som tror på Jesus, sier Owen, tilhører den andre av disse kategoriene.¹¹⁷ Han refererer til den blinde mannen som blir helbredet av Jesus (Mark 8,22-24), og sier at: *as grace renews nature; glory perfects grace; and so the whole soul is brought unto its rest in God.*¹¹⁸ Her ser vi hvordan Owen ser for seg progresjonen for den troende: først fra natur til nåde, så fra nåde til herlighet.

Når det gjelder synet av Jesu herlighets klarhet, sier Owen at menneskene i GT så denne herlighet i skygger og bilder, vi på dette tidspunkt ser den gjennom det perfekte bildet (evangeliet), mens i himmelen skal man se det direkte (ansikt til ansikt). Deretter sier han at på samme måte som himmelen overgår evangeliet i mye større grad enn evangeliet overgår loven, er det mye større forskjell på det direkte synet i himmelen og det i tro i dette livet, enn det er mellom synet i tro og synet menneskene hadde av Jesu herlighet i GT.¹¹⁹

¹¹⁶ Ibid., s. 376

¹¹⁷ Ibid., s. 381

¹¹⁸ Ibid., s. 383

¹¹⁹ Ibid., s. 385

6.6 Synet av Jesu herlighet i det neste livet

Owens hovedtese om det salige synet i dette livet, sammenlignet med det i himmelen, er: *No man shall ever behold the glory of Christ by sight hereafter, who doth not in some measure behold it by faith here in this world.*¹²⁰ Han utdyper dette med å si at på samme måte som nåde er en nødvendig forutsetning for herlighet, er tro en nødvendig forutsetning for syn. På dette punktet er Owen original i sin tanke om det salige synet. Her skiller han seg fra Turretin, Aquinas og de andre. Presiseringen av at synet av Jesu herlighet i tro i dette livet er en nødvendig forutsetning for synet i himmelen, er enestående for Owen. Denne presiseringen er hovedtesen for Owen, og blir gjentatt utallige ganger i *Meditations*. Det er nettopp ved å se Jesu herlighet i dette livet gjennom tro, som muliggjør synet av ham i det neste gjennom syn. Owen skriver:

When faith can no longer hold open the eyes of our understandings unto the beholding the Sun of Righteousness shining in his beauty, nor exercise orderly thoughts about this incomprehensible object, it will betake itself unto that holy admiration which we have spoken unto; and therein it will put itself forth in pure acts of love and complacency.¹²¹

I himmelen vil mennesker i synet av Jesus bli delaktige i herligheten som strømmer ut fra ham. Da vil de bli *lik ham*. Owen sier at *lik ham* refererer til at de troende i himmelen vil ha herlige kropp, være en del av herligheten, og også utstråle herlighet, men denne herligheten vil være av en annen grad enn den som Jesus har. De troende får altså ta del i samme herlighet som Jesus, men vil ha mindre grad av denne. Han sier at på samme måte som solen har en annen glans enn stjernene, vil også de troende ha en annen grad av herlighet enn Jesus (1 Kor 15,41).¹²² Når det gjelder menneskets egenskaper til å se, sier Owen at det i himmelen vil være bruk for de kroppslige øynene i synet av Jesu herlighet.¹²³ Han refererer til Job 19,26 for å argumentere for dette.

Owen nevner tre ting som muliggjør direkte skue av Jesu herlighet for de oppstandne i himmelen:¹²⁴

1. Sinnet vil da være fri fra all mørke, ustøhet og andre manglende evner som det har i dette livet, selv om nåde i noe grad i dette livet gjør dette, sier Owen.

¹²⁰ Ibid., s. 288

¹²¹ Ibid., s. 322

¹²² Ibid., s. 345

¹²³ Ibid., s. 379

¹²⁴ Ibid., s. 381ff

2. Et herlig lys vil bli implantert i de oppstandne kroppes sinn. Dette overnaturlige lyset skiller seg fra det naturlige lyset (*menneskets ånd*, Ords 20,27), i at det effektivt gir kjennskap til Jesus (1 Kor 2,11-15). Dette herlige lyset er basert på nåde og tro, og er av en helt annen natur enn det naturlige lyset. Det er dette lyset, sier Owen, som har den forvandlende kraften, og gjør mennesker herlige i himmelen.
3. Man skal i himmelen se Jesu herlighet ved hjelp av de nye oppstandelseskroppene. Owen sier at når Stefanus fikk se Jesu herlighet, ble ansiktet hans forvandlet slik at det så ut som en engel, tenk da hvilke egenskaper de oppstandne kroppene vil ha når de er fullt utviklet (Apg 6,15 og 7,55-56).

I himmelen vil menneskets egenskaper være perfekte, sier Owen og refererer til Hebr 12,23, *åndene til de rettferdige har nådd fullendelsen*.¹²⁵ Da vil man kunne se Jesu herlighet i evighet og ha full tilfredsstillelse av det (Sal 17,15). Vi skal da bli som engler og delta i tilbedelsen av Gud (Åp 4,8). Synet det da er snakk om, sier Owen, er et internt syn, der Jesu herlighet blir direkte synlig for menneskene.¹²⁶ Her trengs det heller ingen sol eller måne, for Jesu herlighet lyser med en konstant kraft opp hele tilværelsen. *When all the faculties of the soul can, without any internal weakness or external hinderances, exercise their most perfect operations on the most perfect object,—therein lies all the blessedness which our nature is capable of.*¹²⁷

6.7 Det salige synets objekt

Owen sier at objektet i det salige synet umulig kan være Gud selv, eller Guds essens, siden dette er usynlig for mennesker. Her hviler han på den kalvinistiske tesen om at det finite ikke kan forstå det infinite. Han skriver:

This we know, that God in his immense essence is invisible unto our corporeal eyes, and will be so to eternity; as also incomprehensible unto our minds. For nothing can perfectly comprehend that which is infinite, but what is itself infinite.¹²⁸

¹²⁵ Ibid., s. 405

¹²⁶ Ibid., s. 406-7

¹²⁷ Ibid., s. 408

¹²⁸ Ibid., s. 292

Jesus har den medierende funksjonen som mellommann mellom Gud og mennesker, ikke bare i sin soningsdød, men også i synliggjøring av Herrens herlighet for mennesker. Owen skriver videre om hva synet av denne herlighet består av:

The blessed and blessing sight which we shall have of God will be always «in the face of Jesus Christ». Therein will that manifestation of the glory of God, in his infinite perfections, and all their blessed operations, so shine into our souls, as shall immediately fill us with peace, rest, and glory.¹²⁹

Guds herlighet er utstrålingen av hans guddommelige natur, og hans vilje, ifølge Owen. Kunnskapen om disse ting har vi bare i Jesu person (Jesu ansikt). Han er selve speilbildet eller refleksjonen av Gud. Jesus representerer Gud for oss. Og hvilken Gud han representerer, uttrykker også Owen. Han er fantastisk vakker i sitt verk, men særlig vakker er han i sin person. Owen sier at det er når vi ser ham for den han er, at vi ser hans herlighet. Det handler ikke så mye om rett kunnskap om Jesus, mer om å se ham for den han er i seg selv, hans person og embete.¹³⁰

Owen siterer Jes 45,22: *Vend dere til meg og bli frelst* (bibeloversettelsen Owen bruker sier: *look unto me, and be ye saved*) for å argumentere for at det er synet i seg selv som er saliggjørende for mennesker. Det er ikke bare å se hans gjerninger eller funksjon som er helliggjørende, men det faktiske synet av hans person. Derfor, sier Owen, ba Moses, som hadde sett Guds mektige gjerninger, om å få se hans egen herlighet (2 Mos 33,18). Owen sier videre om Guds herlighet i personen Jesus: *In him do we behold the wisdom, goodness, love, grace, mercy, and power of God, acting themselves in the contrivance, constitution, and efficacious accomplishment og the great work of our redemption and salvation.*¹³¹

I kapittelet om Jesu kjærlighet sier Owen at det er umulig for mennesker i dette livet helt å forstå og sette ord på den skinnende herlighet som stråler fra Jesus. Det vi kan få i dette livet, sier han, er en viss forsmak på denne herligheten, viss vi omgir oss med tanker om Jesu kjærlighet, og der

¹²⁹ Ibid., s. 292-293

¹³⁰ Ibid., s. 298

¹³¹ Ibid., s. 308

fatteevnen svikter, sier Owen, la beundringen ta over.¹³² Videre råder han leseren til ikke å være fornøyd med bare å ha en generell forståelse av Jesu kjærlighet, en slik forståelse av Jesu kjærlighet som ikke viser herligheten i den. Han ber derimot leseren om å ta i betraktning fire aspekter ved Jesu kjærlighet, som en hjelp til å forstå herligheten av den:¹³³

1. Hvem sin kjærlighet det er. Det er ingen annen enn den guddommelige Guds sønns kjærlighet
2. Hvilke måter denne kjærlighet blir vist til mennesker på: Disse gjelder både hans guddommelige natur, det vil si i hans gjerninger av hans visdom, godhet og nåde, og ved hans menneskelige natur: det vil si i hans omsorg og lidelse for oss.
3. Friheten Jesus har til å elske. Han sier at mennesker ikke fortjener annet en hat fra Jesus, i stedet får de evig kjærlighet.
4. Hva effektene av denne kjærligheten er for mennesker.

Han utfordrer leseren videre med å si: *be not contented to have a right notions of the love of Christ in your minds, unless you can attain a gracious taste of it in your heart.*¹³⁴ Kan man ikke eie smaken eller gleden av Jesu kjærlighet i hjertet, er det ingen grunn for Owen å ha noe kunnskap om den i hodet.

Owen forstår *ansikt til ansikt* (1 Kor 13,12) som at de troende i himmelen har direkte syn av utstrålingen av Jesu herlighet i hans opphøyde status som fullfører av frelsesverket.¹³⁵ Ut fra denne opphøyde status som Jesus har, ser man alle de andre fasettene av hans herlighet (Fil 2,9). Hans kjærlighet, lydighet, ydmykelse, forunderlige person osv. — alt strømmer ut fra denne statusen som Jesus har. Han er den som Faderen har opphøyet over alle andre navn. Owen klargjør at det ikke er tale om å se den guddommelige naturen til Jesus (Guds essens), denne er for alltid usynlig. Det er derimot snakk om opphøyelsen av den menneskelige naturen av Jesus, og gjennom denne blir hans guddommelighet manifestert gjennom det salige synet. Owen sier at Faderen har gjort den menneskelige naturen til Jesus til en representant eller stedfortreder for den guddommelige, og

¹³² Ibid., s. 337

¹³³ Ibid.

¹³⁴ Ibid., s. 338

¹³⁵ Ibid., s. 343

gjennom denne åpenbart seg for menneskene.¹³⁶ På dette punktet er ikke Owen veldig klar. Andre steder taler han om at man i betraktningen av Jesu person både skal se hans guddommelige og hans menneskelige natur.¹³⁷ Owen mener altså at det er synet av denne opphøyethet Jesus ønsker disiplene skal se når han i Joh 17,24 ber: *at de må være der jeg er*. Stedet Jesus refererer til her, sier Owen, er stedet (ved Faderens høyre hånd) der herligheten fra hans opphøyde status er synlig.

Owen sier videre om ulik rangering av syn: *this beholding of the glory of Christ given him by his Father, is, indeed, subordinate unto the ultimate vision of the essence of God*.¹³⁸ Han nøyer seg med å si at *de rene av hjerte skal se Gud*, mer enn det våger ikke Owen å si om synet av Guds essens. Det han imidlertid poengterer, er at for oss er det bare én mellommann mellom Gud og mennesker, og derfor vil synet av Jesu herlighet, som representerer Gud (Faderens essens), være tilstrekkelig. Vi vil alltid se Guds herlighet i ansiktet til Jesus Kristus.

6.8 Effektene av å se Jesu herlighet

Owen gjør det klart at effekten for den troende som tar del i dette synet, er enorm glede, kjærlighet, hellighet, overbærenhet osv. Det er altså viktig for Owen at den troende blir kjent med og tar del i praksisen i å se Jesu herlighet i dette livet. *Meditations* er, som allerede nevnt, hans bidrag for å hjelpe menigheten hans i denne praksis.

Effektene eller fordelene med å se Jesu herlighet i dette livet er mange, ifølge Owen. På grunn av hovedtesen (ingen skal se Jesu herlighet i det neste livet som ikke i noen grad har sett den i dette), ser Owen for seg stor grad av sammenheng mellom hva som skjer i dette livet og i det neste for den troende. Bare i skuet av det salige synet vil mennesker finne hvile og tilfredsstillelse i dette livet. Synet av Jesu herlighet, sier Owen, er den sanne balsam for våre lidelser. Han underbygger disse påstandene med tre punkter:¹³⁹

¹³⁶ Når det gjelder temaet om Jesu menneskelighet som representant for den guddommelige, sier Owen at han har drøftet dette i større grad i sin Kommentar til Hebreerbrevet (kap. 1, vers 2-3). Jeg har ikke i denne oppgaven hatt tilgang til det verket av Owen, og må som han, bare referere til det.

¹³⁷ Ibid., s. 379

¹³⁸ Ibid., s. 385

¹³⁹ Ibid., s. 279

1. Det salige synet vil gi mennesket den rette sammenligning, slik at de ser at i forhold til de himmelske og åndelige tingene, spiller de naturlige gledene og lidelsene liten rolle. Menneskets store problem, hevder Owen, springer ut fra en overvurdering av de temporære tingene. I skue og meditasjon av Jesu herlighet, slik det kommer til frem i Skriften, vil menneskene se hvor lite viktige de temporære tingene er, og prioritere Jesus (Sal 73,23).
2. Menneskesinnet har en tendens til å bry seg med alle slags ting, hevder Owen, og ikke beherske og fokusere på en sak alene. Det salige synet vil derimot hjelpe mennesker med å fokusere på en ting, nettopp hans herlighet. Synet vil hjelpe hjernene slik at troen kan vokse frem og stilne de andre tankene. Det salige synet hjelper de troende i å fokusere.
3. Det salige synet er måten og middelet for å forstå Guds kjærlighet for den enkelte kristne. Det salige synet, påpeker Owen, er *the season, it is the way and means, at which and whereby the Holy Ghost will give a sense of the love of God unto us, causing us thereon to «rejoice with joy unspeakable and full of Glory»*.¹⁴⁰

Videre sier han at synet av Jesu herlighet i dette livet er det eneste beviset på at man skal se Jesu herlighet i det neste livet. Rollen det salige synet har i dette livet, er en forsmak og forberedelse på tilværelsen i himmelen. Owen utdyper dette med fire punkter:¹⁴¹

1. Det salige synet vil gjøre mennesker i stand for himmelen (helliggjørelse). På samme måte som musikk ikke er vakkert eller behagelig for den døde, vil ikke himmelen være behagelig eller til noen fordel for et menneske som ikke er fornyet av Ånden, og ikke ser Jesu herlighet i dette livet.
2. Det er umulig for et menneske å se Herrens herlighet uten å samtidig bli forvandlet til det bildet (2 Kor 3,18).
3. Konstant kontemplasjon av det salige synet vil i dette livet og det neste gi fred, hvile, tilfredsstillelse og selvtilfredshet. Grunnen til at så få mennesker har det slik, sier Owen, er at tankene er fylt av ting som ikke kan gi disse effektene.
4. Det salige synet er grunnen og kilden til menneskers evige salighet. Alt et menneske i salig tilstand er og gjør, har sin dypeste årsak i synet av Jesu herlighet.

På hvilken måte det salige synet er helliggjørende i dette livet, forklarer Owen på denne måten:

¹⁴⁰ Ibid.

¹⁴¹ Ibid., s. 291-292

When by faith we have attained a view of the glory of Christ, in pure contemplations on his person, we should not pass it over as a notion of truth which we assent unto,—namely, that he is thus glorious in himself,—but endeavour to affect our hearts with it, as that wherein our own principal interest doth lie; wherein it will be effectual unto the transformation of our souls into his image.¹⁴²

Som vi ser, er Owen i *Meditations* veldig praktisk når han anvender konseptet om å se Jesu herlighet. Ikke bare forklarer han viktigheten av å kjenne til det teologisk rike tema om synet av Jesu herlighet, han poengterer også gang på gang hvor viktig det er for den levende kristne alltid å drive med denne praksis. Uten tvil har Owen selv, som i sitt liv var vitne til sin første kones, samt sine 11 barns død, grunn til å finne glede og fred i andre ting enn de temporære. Noen få dager før hans egen død, får han beskjed fra Mr. Payne om at *Meditations* holder på å bli trykket. Til det responderer Owen: *I am glad, to hear that that performance is put to the press; but, O brother Payne, the long looked-for day is come at last, in which I shall see the glory in another manner than I have ever done yet, or was capable of doing in this world!*¹⁴³

6.9 Den daglige praksis i å se Jesu herlighet ved tro

Man kan enten bli forvandlet til bildet av verden eller bildet av Gud i Jesus, sier Owen.¹⁴⁴ Det salige synets helliggjørende effekt i dette livet er sentralt for ham. Derfor lister han opp fire aspekter som vi må gi plass til for å muliggjøre deres delaktighet i det salige synet i dette livet:¹⁴⁵

1. Spesielle handlinger i tro, som gjør at vi mottar ham i det salige synet. Owen bruker eksempel fra Jesu liv (Luk 23,46 og Sal 31,5), som er det beste forbilde for tro. Tro på Jesus, sammen med kjærlighet til ham som springer ut fra meditasjon over hans herlighet, vil gjøre den troende i stand til å se himmelen, i dette livet, også i dødsstunden.

¹⁴² Ibid., s. 321

¹⁴³ Ibid., s. 274

¹⁴⁴ Ibid., s. 313

¹⁴⁵ Ibid., s. 280-283

2. Mennesker må være villige og klare til å løsrive seg fra kjøttet. Her bruker han Paulus som eksempel, som i Fil 1,23 sier: *jeg lengter etter å bryte opp og være sammen med Kristus, for det er så mye, mye bedre*. Det salige synet gjør at sjelen får et ønske slik som Paulus har her, sier Owen.
3. Mennesker må være klar til å dø når tiden er inne. Moses ville gjerne gå over Jordanelven før han døde, men det ville ikke Gud. Man må, ifølge Owen, være klar når Gud krever livet, for å se Jesu herlighet bedre.
4. Mennesker må være klar for lidelser og sykdom i møte med døden. Den kristne disiplin i å daglig dø fra synden, mener Owen hjelper den kristne til å møte sin egen død.

Det salige synet i dette livet er en forsmak på det salige synet i himmelen. Det er mulig for kristne i dette livet å få en spesiell smak eller antydning av Guds herlighet, ved kontemplasjon i tro. Han skriver: *There enters sometimes, by the Word and Spirit, into their hearts such a sense of the uncreated glory of God, shining forth in Christ, as affects and satiates their souls with ineffable joy.*¹⁴⁶ Denne forsmaken vil ifølge Owen gi den kristne en fred som overgår all forstand (Fil 3,7). Han sier videre at grunnen til at mennesker ikke ser mer av Jesu herlighet i dette livet, er deres egen sløvhets og latskap. Jesu herlighet ligger åpen i evangeliet for enhver som vil anvende tro på det.

Av og til, sier Owen, vil den spirituelle erfaringen av Jesu nærvær til tider variere for de troende (Sal 89,46 og Høys 3,1-2). Da er menneskenes oppgave å fortsette med de vanlige troshandlingene. Han sier:

The Lord Christ is pleased sometimes to withdraw himself from the spiritual experience of believers; as to any refreshing sense of his love, or the fresh communications of consolatory graces. ... Our duty, in this case, is to preserve in our inquires after him, in prayer, meditation, divine worship, private and public, in diligent obedience,—until we find him, or he return unto us, as in former days.¹⁴⁷

Grunnen til at Jesus av og til skjuler sin herlighet for mennesker, er at de skal søke ham enda mer, og være enda mer pågående i letingen i Skriften etter ham, det er en del av Jesu guddommelige visdom og nåde for oss, sier Owen (Hos 5,15).

¹⁴⁶ Ibid., s. 293

¹⁴⁷ Ibid., s. 318

For Jesus var rekkefølgen slik, sier Owen: først lidelse, så herlighet (Luk 24,26). Dette er Guds rikes rekkefølge, sier han, og dette er også gjeldende for den troende. Herlighet, eller syn av Jesu herlighet, vil følge etter denne verdens lidelser. Djevelens rike har den motsatte rekkefølge, sier han: først denne verdens gleder, så evig elendighet.¹⁴⁸ *Our constant exercise in meditation on this glory of Christ will fill us with joy on his account; which is an effectual motive unto the duty itself.*¹⁴⁹

For there is nothing more certain in Christian experience than this is, that while we do really by faith behold the glory of Christ, as proposed in the Gospel, the glory of his person and office, ... and so abide in holy thoughts and meditations thereof, especially in our private duties and retirements, all grace will live and thrive in us in some measure, especially love unto his person, and therein unto all that belongs unto him.¹⁵⁰

Oppsummert er John Owens syn på the beatific vision å radikaliserer det rundt personen Jesus Kristus. Ikke bare er Jesus mellommannen som gjør det mulig for de skapte å se Skaperen, det finitte å se det uendelige, men Jesus er også objektet som synet består av. Jesus er det perfekte bilde av Gud, og derfor bare det bildet mennesker kan ha av Guds herlighet. Lyset fra kunnskapen om Guds herlighet er perfekt formidlet i Jesu ansikt, som er bildet av Gud (2 Kor 4,6). Jesus er det synlige bilde av den usynlige Gud. I dette livet ser vi denne herlighet gjennom tro, ved Bibelen. I himmelen skal vi se det gjennom direkte syn. I himmelen er ikke bare Kristi oppstandne menneskelige person objekt for the beatific vision, men også hans guddommelige natur. Jesu person er både synets hva og hvordan. Han er objektet for synet, og den som gjør synet mulig. Susanne McDonald sier at John Owen har et spesielt kristologisk tyngdepunkt angående det salige synet. Hun etterlyser en mer trinitarisk versjon av det hos ham. Dette er underlig siden Owen i resten av sin teologi er trinitarisk.

¹⁴⁸ Ibid., s. 243

¹⁴⁹ Ibid., s. 347

¹⁵⁰ Ibid., s. 395

7. Drøfting

Både Turretin og Owen er teologer dypt inne i den kalvinistiske tradisjon, som har hele teologihistorien som sin samtalepartner. Selv om man ikke finner noen direkte henvisning til kirkefedre i materialet jeg har studert, finnes det en rekke direkte og indirekte henvisninger andre steder hos både Turretin og Owen. Når de skriver om det salige synet, kjenner de til viktigheten av Aquinas på dette området, allikevel er det ikke slik at deres bidrag bare er en fotnote til eller omformulering av Doctor Angelicus, for å trekke en parallell til A. N. Whiteheads berømte sitat om at hele den europeiske filosofiske tradisjon egentlig bare er en serie av fotnoter til Platon. Både Turretin og Owen på hver sin måte bidrar originalt til den teologiske samtalen om det salige synet, dog den siste mer enn den første.

7.1 Turretins særtrekk

Sammen med Owen hviler Turretin på den kalvinistiske forutsetningen om at det finite ikke kan begripe det infinite. Det skapte kan ikke begripe eller forstå Skaperen fullt ut. For Calvin er dette ikke så mye et filosofisk startpunkt, men mer det han forstår som en grunnleggende tese i hele Skriftens åpenbaring av hvem Gud er, og hvem mennesker er. I Turretins systematiske måte å jobbe med teolgi på er denne kalvinistiske tesen grunnleggende, og som vi har sett, viktig som bakteppe i hans formuleringer om det salige synet.

Turretins styrke og varemerke er hans systematiske måte å arbeide på. Han bruker loci-metoden: Han stiller spørsmål, svarer på disse, først med å appellere til Skriften, for så å utvide med historisk-teologisk eller filosofisk argumentasjon. I drøftelsen om det salige synet skiller Turretin mellom objektiv salighet, som er Gud, og formell salighet, som er menneskets aktivitet i å se Gud. Denne distinksjonen er nyttig ved at den beskriver sammenhengen mellom Gud selv og hva de troende opplever i skuet av han, samtidig som den skiller mellom de to tingene på ontologisk plan. Gud er noe fullstendig annet enn mennesker, og noe fullstendig annet enn menneskets skue og begripelse av ham.

Videre er Turretin ærlig om hva man kan si ut fra Skriften om det salige synet, og hva man rett og slett bare må vente på å forstå. Det vi kan si, ifølge Turretin, er at menneskets ytterste mål er Gud og fellesskap med ham. Grunnen til at himmelen er herlig, vakker og saliggjørende, er at den er full av Guds direkte nærvær. Akkurat som det er umulig for Gud å være utilfreds i og med seg selv, er det umulig for mennesker å være utilfreds i denne tilstanden. Fruktene av fellesskapet med Gud i himmelen vil være glede som overgår all forstand, og intens kjærlighet. Det er det interne og spirituelle ved menneskets egenskaper som skal se Gud. I himmelen vil disse være vesentlig forbedret. Det gir mening å snakke om at de troende i dette livet og i det neste livet *ser* Gud, og skal *se* Gud. Selv om det er i forskjellige grader, og med forskjellig hjelpemiddel, er det allikevel snakk om syn. Man *ser* Gud. I dette livet er synet gjennom tro, som handler på åpenbaringen i Bibelen, i det neste livet er det et direkte spirituelt syn av Gud. Turretin kaller likevel denne aktiviteten «å se», siden Bibelen gjør det. Det salige synet er med andre ord et syn som gir ulik grad av kunnskap, og i det neste livet direkte kjennskap til Gud.

Når det er tale om det salige synet, himmelen, Guds essens, kvaliteter i de oppstandne kroppene, er det en del ting vi ikke kan vite med full visshet. Dette handler om sakens natur, sier Turretin, og viser til at Bibelen selv taler om menneskets begrensede tilgang til kunnskap om disse tingene. *Nå ser vi i et speil, i en gåte, da skal vi se ansikt til ansikt. Nå forstår jeg stykkevis, da skal jeg erkjenne fullt ut, slik Gud kjenner meg fullt ut* (1 Kor 13,12). Spørsmål om hva objektet til det salige synet er, er ikke klart i Skriften, og da kan man heller ikke si så mye om det. Turretin ser allikevel ut til å si at objektet umulig kan være Guds essens, siden mennesker i kraft av å være skapelse på ingen måte kan se denne virkeligheten, siden det er noe fullstendig annerledes. Hva skal man da se? Turretin ser ut til å si at man i det salige synet skal se herligheten som strømmer ut av Guds vesen. Men her er han ikke entydig. Spørsmål om hvilken del av mennesket som vil se Gud i himmelen, er heller ikke innteressant for Turretin. Han vet at spørsmålet har vært stilt i teologihistorien, og adresserer det, men vil ikke velge mellom intellektet og viljen; han sier heller at disse vil fungere sammen i himmelen, og sammen være det stedet i mennesket som ser Gud.

Sammenlignet med Owen er det noen ting som Turretin ikke tar opp. Jesu grunnleggende plass i det salige synet finnes ikke hos Turretin, men er selve hjørnesteinen for Owen. Owens konsekvente tenkning som sier at *viss man ikke i noen grad ser Jesu herlighet i dette livet, vil man ikke i det hele se den i det neste livet*, finnes heller ikke hos Turretin. Turretin kunne kanskje vært enig i formuleringen, men har ingen grunn for å spissformulere slike poeng i sin systematiske teologi,

siden det handler mer om praktisk teologi enn å polemisere mot heretisk teologi, som er hans hovedmål i *Institutio*. Det kan også være greit å ta med i betraktningen at Turretin skriver 3 sider direkte om det salige synet, 6-10 sider om himmelen generelt, mens hos Owen finner vi nærmere 150 sider direkte om det salige synet. Vi vet ikke om de to kjente til hverandres verk på området, men det er grunn til å tro at de ikke gjorde det, siden begge skrev verkene på slutten av sine liv.

7.2 Forskjell i bruk av Bibelen

For disse teologene ligger forskjellen i det teologiske arbeidet om det salige synet ikke så mye i ulike tolkningstradisjoner og prolegomena, men mer på forskjell på hvilke tekster de bruker. I denne delen skal vi se på de mest sentrale bibelversene som teologene bruker, sammen med kommentarer om hvordan de resonnerer på bakgrunn av disse bibelversene. Det er en god måte å oppdage ulikhetene i deres fremgangsmåte. De viktigste bibeltekstene for Turretin er:

- **Job 19,26:** *Når huden er revet av meg og kjøttet er borte, skal jeg se Gud.* Turretin mener her at «Gud» refererer til den inkarnerte Jesus.¹⁵¹
- **1 Kor 13,12:** *Nå ser vi i et speil, i en gåte, da skal vi se ansikt til ansikt. Nå forstår jeg stykkevis, da skal jeg erkjenne fullt ut, slik Gud kjenner meg fullt ut.* Dette verset, forstått i konteksten til kapittelet, er hovedverset for Turretins forståelse av det salige synet. For ham er det viktigere å tale om kjærlighet, glede og fred som fruktene av himmelen generelt, og det salige synet spesielt, enn å utarbeide en bestemt kristologisk lære om dogmet.¹⁵²
- **1 Kor 15,41-44:** *Én glans har solen, en annen har månen og en annen igjen har stjernene. Ja, én stjerne skiller seg fra en annen i glans. Slik er det også med de dødes oppstandelse. Det blir sådd i forgjengelighet, det står opp i uforgjengelighet. Det blir sådd i vanære, det står opp i herlig glans. Det blir sådd i svakhet, det står opp i kraft. Det blir sådd en kropp som hadde sjel, det står opp en åndelig kropp.* Selv om disse versene taler mer om himmelen generelt, er de viktige for Turretin med tanke på det salige synet. Viktigst for ham er versets klargjøring av på hvilken måte

¹⁵¹ Andre vers som skal tolkes på samme måte for Turretin, er 1 Joh 3,2; Sal 16,11.17,15 og 1 Kor 13,12.

¹⁵² Andre viktige bibelvers for Turretin i den sammenhengen er 2 Kor 5,7; 1 Joh 3,2; 1 Joh 4,16 og 1 Kor 13,13.

de troende vil være påvirket av herligheten i det salige synet, på hvilken måte det salige synet er saliggjørende for de troende.

- **1 Tim 1,17:** *Han som er konge i evighet, den uforgjengelige, usynlige, eneste Gud, ham være pris og ære i all evighet! Amen.* Dette verset handler tydelig om Guds, samt Jesu guddoms, usynlighet.

For Owen er de viktigste bibelversene om det salige synet:

- **Ordsp 2,1.4.5:** *Min sønn, om du tar imot mine ord og gjemmer budene mine hos deg ... om du søker etter den som etter sølv, leter som etter en skatt, da skal du lære å frykte Herren, finne ut hva det er å kjenne Gud.* Disse versene bruker Owen først og fremst for å vise viktigheten av den daglige praksis med å se det salige synet i dette livet, og vise hvordan denne praksis fungerer. Man skal studere Bibelen nøye, finne Jesu herlighet der, og så «gjemme» dette.¹⁵³
- **Joh 1,14.18:** *Og Ordet ble menneske og tok bolig iblant oss, og vi så hans herlighet, en herlighet som den enbårne Sønn har fra sin Far, full av nåde og sannhet... Ingen har noen gang sett Gud, men den enbårne, som er Gud, og som er i Fars favn, han har vist oss hvem han er.* Disse versene skal ses sammen, sier Owen, og han resonnerer ut fra dem at når Bibelen taler om å se Gud, handler dette i effekt om å se Jesu herlighet, som er det perfekte bildet på Gud. Ut fra disse versene trekker Owen også ut hva synets objekt er, nemlig herligheten som stråler fra Jesu person og embete.
- **Joh 17,24:** *Far, du har gitt meg dem, og jeg vil at de skal være der jeg er, så de får se min herlighet, den du har gitt meg fordi du elsket meg før verdens grunnvoll ble lagt.* Dette er hovedverset for Owen i hans verk om det salige synet. Her hører vi fra Jesus selv hvor viktig det er for ham at mennesker ser hans herlighet. For Owen refererer «der jeg er» ikke bare til eskatologien, men også til de kristnes syn av Jesus i dette livet.
- **Luk 24,26-27:** *«Måtte ikke Messias lide dette og så gå inn til sin herlighet?» Og han begynte å utlegge for dem det som står om ham i alle skriftene, helt fra Moses av og hos alle profetene.*

¹⁵³ Kvinnen i Høysangen er for Owen en yndlingsmetafor for den kristne aktiviteten å lete i Skriften etter Jesu herlighet (Høys 3,1-14).

Dette er en hermeneutisk nøkkel fra mesteren selv, ifølge Owen. Det får ham til å si at hele Skriften ikke bare handler om Jesus, men er en eneste stor synlig fremstilling eller eksponering av Jesu herlighet.

- **1 Kor 13,12:** *Nå ser vi i et speil, i en gåte, da skal vi se ansikt til ansikt. Nå forstår jeg stykkevis, da skal jeg erkjenne fullt ut, slik Gud kjenner meg fullt ut.* Der Turretin bruker dette verset først og fremst i prolegomena, og nøyer seg med å poengtere begrensningen verset setter opp for nåtidig forståelse av de himmelske tingene, fokuserer Owen først og fremst på «ansikt til ansikt» og sier at dette refererer til direkte syn av utstrålingen av Jesu herlighet i himmelen. Når det gjelder forholdet i syn mellom dette livet og det neste, sier Owen: menneskene i GT så Jesu herlighet i skygger, vi ser den i evangeliet, som er det perfekte bildet, mens i himmelen vil man se den direkte.
- **2 Kor 3,18:** *Og vi, som uten slør for ansiktet ser Herrens herlighet som i et speil, vi blir alle forvandlet til dette bildet, fra herlighet til herlighet, og dette skjer ved Herrens Ånd.* Dette er kanskje det mest trinitariske verset om det salige synet. Viktigst for Owen er imidlertid å «speilet/bildet» som i denne kontekst er Jesu herlighet. Sammen med spørålet om *hva* dette speilet er, er spørsmålet *hvordan* viktig for Owen i møte med dette verset. Det skjer nødvendigvis en forvandling hos et menneske som ser det salige synet. Dette skjer ved Den Hellig Ånd. Finnes det ikke forvandling i et menneske i helliggjørelse, har det mennesket heller ikke syn av Jesu herlighet, og motsatt, viss man ser Jesu herlighet vil man bli forvandlet, poengterer Owen i møte med dette verset.
- **1 Pet 1,21:** *Ved ham er dere kommet til tro på Gud, som reiste Kristus opp fra de døde og ga ham herlighet. Derfor er deres tro også håp til Gud.* Owens kristologiske fokus i soterologien og teologien om det salige synet kommer fra eksegese ut fra dette verset.
- **1 Joh 3,2:** *Mine kjære! Nå er vi Guds barn, og det er ennå ikke åpenbart hva vi skal bli. Men vi vet at når han åpenbarer seg, skal vi bli lik ham, for vi skal se ham som han er.* På bakgrunn av dette verset, sammen med 1 Kor 13,12 og 2 Kor 3,15, formulerer Owen sin hovedtese om det

salige synets viktighet: *Den som ikke i noen grad ser Jesu herlighet i dette livet, skal ikke i noen grad se Jesu herlighet i det neste.*¹⁵⁴

Man kunne kanskje ønske seg mer bibelteologisk arbeid om det salige synet. Legg merke til at begge teologene bruker Bibelens lærestoff når de arbeider med det salige synet, ikke så mye Bibelens narrative stoff.¹⁵⁵ Det finnes imidlertid unntak. Tekster som Joh 1,14.18; Job 29 er de mest tydelige eksemplene på narrative tekster om det salige synet som Turretin og Owen bruker som didaktiske (læretekster). Hovedforskjellen mellom tekstvalg er at Turretin stort sett bruker tekster om himmelen i arbeid med det salige synet, mens Owen stort sett bruker tekster om Jesus ved drøftelse av samme tema.

7.3 Forskjell i teologi

Owen skiller seg fra Turretin på to måter: For det første har han et mye sterkere kristologisk fokus i teologien om det salige synet. For det andre formulerer han større prinsipiell sammenheng mellom det salige synet i dette livet og i det neste. Derfor trekker han også i større grad praktiske applikasjoner av teologien. Owen har flere grunner for sitt kristologiske tyngdepunkt når det gjelder det salige synet:

- *Bibelsk:* Selv om tekstene som handler direkte om det salige synet, er få i Bibelen, skal vi likevel se hvordan Bibelen taler om Gud, og synet av ham, og ut fra det forstå hva enkelttekstene sier om det salige synet. Da ser vi, sier Owen, at det salige synet er sentrert rundt Jesus.
- *Teologisk:* Owen resonnerer at siden Jesus er Guds eneste sønn, den inkarnerte, korsfestede, oppstandne og oppfarne, den eneste person som bærer to naturer, er han også den eneste mellommann mellom Gud og mennesker. Videre er Jesu embete og virke den aktiviteten som effektivt muliggjør menneskers relasjon og skue av Gud. Grunnen til at Jesus er så viktig i læren om det salige synet, har for Owen å gjøre med det unike i hans person og virke.

¹⁵⁴ Owen, *Meditations*, s 288

¹⁵⁵ Bibelens narrative tekster om det salige synet er tekster som er narrative beretninger der mennesker får et syn av Gud, mens didaktiske tekster er der Bibelens inspirerte forfattere forklarer noe om læren om det salige synet. Bortimot alle tekstene brukt i denne oppgaven, tilhører den siste kategorien. Viktige narrative tekster om det salige synet er 2 Mos 3; Jes 6; Esek 1,26ff; Mark 9,2-8.

- *Spirituell*: Det at Jesus er det sentrale og prinsipielle objektet for evangelisk tro, gjør ham også til objektet for det salige synet. *We behold the glory of God himself always in the face of Jesus Christ*. Owen knytter helliggjørelse i dette livet og herliggjørelse i det neste livet til menneskets syn av Jesu herlighet.

For det andre er sammenhengen mellom det salige synet i dette livet og i det neste klarere for Owen enn hos Turretin og andre. Det ville vært umulig for Owen å utforske den bibelske læren om det salige synet uten samtidig å tilbe, takke og beundre Jesus underveis. Jesus er etter hans forståelse selve objektet for det salige synet, og objektet for all tro, tilbedelse og beundring. Mens Turretins styrke og varemerke er hans systematiske teologiske metode, er Owens den praktiske applikasjon av bibelske dogmer.

Begge teologene utforsker dogmet om det salige synet ut fra bibelske premisser og i dialog med kirkefedrene. Allikevel formulerer de ganske ulike teologiske tekster om det salige synet fra et reformert skolastisk perspektiv. Owens formulering av Jesu sentralitet i det salige synet: *We behold the glory of God himself always in the face of Jesus Christ*, finnes ikke hos Turretin, og er ganske langt unna det Turretin hevder i *Institutio*. Spørsmålet blir da: hvem har rett? Skal vi se det salige synet i dette livet og i det neste ved å se Jesu herlighet? Eller er det slik Turretin sier det, at vi ikke ut fra Bibelen kan gi noe klart svar på et slikt spørsmål? For meg synes Owens bibelske og teologiske refleksjon på dette punktet å være godt grunnlagt og holdbar. Etter min forståelse er protestantisk forståelse av det salige synet best oppsummert med Owens formulering: *vi skal se Guds herlighet, alltid gjennom Jesu Kristi ansikt*. Hans eksegetiske arbeid, sammen med hans teologiske og praktiske som jeg har redegjort for i forrige kapitell, ser for meg ut som den mest omfattende og nyanserte læren om det salige synet fra protestantisk hold. Owens teologiske arbeid sammen med hans anvendelse gjør ham til en svært interessant stemme for puritanerne, og reformert skolastikk generelt, i samtalen om «ukjente» tema som det salige synet.

7.4 Forskjell i anvendelse av teologi

Selv om det er ulike teologiske tyngdepunkt og formuleringer hos de to teologene, ligger hovedforskjellen mellom verkene jeg har sett på (*Institutio Theologiae Elencticaes* og *Meditations*

and discourses on the Glory of Christ), som navnene indikerer, i de ulike litterære sjangerne. Det ene verket er en systematisk teologi, som tar sikte på å forsvare kalvinistisk ortodoks teologi i møte med andre retninger, alt fra romersk-katolsk til anabaptistisk. Det andre er en tekstutleggelse med anvendelse for det kristne livet som har til hensikt å lære mennesker konsepter og praksiser som er befalt i Bibelen, og til å hjelpe dem i å praktisere dem. Man kunne kanskje ønske at Turretin skrev et lignende verk om hvordan praktisere det salige synet i dette livet, for å se om han ville skille seg fra Owen i anvendelse av teologien, eller formulere seg helt forskjellig teologisk, eventuelt at han la til noen ekstra sider om det salige synets objekt, virkelighet i dette livet, praksis osv. Det har han imidlertid ikke gjort. Turretin var professor i systematisk teologi ved Genèveakademiet, en viktig bidragsyter til Den helvetiske konsensus, og sto hele sitt profesjonelle liv i teologiske debatter innen den reformerte kirken. Det betyr ikke at han ikke var opptatt av å anvende teologi til kristenlivet; vi skal huske at samtidig med å være professor på akademiet, hadde han det pastorale ansvaret for den italienske menigheten i Genève helt til han døde. Ut fra det vi kan se om hans drøftelse av det salige synet, er det først og fremst teologien han er opptatt av: hva Bibelen sier, hvordan man skal forstå dette, og hva man så kan vite, og hva man ikke kan vite. Det bør også tas med i denne sammenheng at Turretin ikke gjør noen eksegesi eller teologisk drøfting som ikke tilsier at det salige synet skal praktiseres og utfoldes i dette livet. De intellektuelle grunnene er der for Turretin, om ikke like langt framme som hos Owen, men ikke den praktiske anvendelsen.

På samme måte som Turretin sto Owen gjennom sitt liv i teologiske debatter. Han skrev aldri noe helhetlig systematikk, men svarte på forskjellige teologiske spørsmål der han var uenig i i verk om enkeltemner. Det vi har sett på i denne oppgaven, er altså ikke en intellektuell og en praktiker. Heller er det to intellektuelle, der den ene også (i kraft av sakens natur) anvender praktisk oppdagelsene han gjør i møte med Bibelen. Slik du vil finne teologisk drøfting formulert i *Meditations*, vil du også finne bønner, tilbedelse, oppfordringer, personlige vitnesbyrd og lignende i teksten. Owen har et ekstremt fokus på sammenhengen mellom det salige synet i dette livet og i det neste. Hele *Meditations*, kan man si, hviler på tesen: *Den som ikke i noen grad ser Jesu herlighet i dette livet, skal ikke i noen grad se den i det neste livet.*

Vi kan sette mange merkelapper på Owen, men det at han var en helstøpt puritaner, forklarer mannen og teologien best, og som den ekte puritaneren han var, var det umulig for ham å skille hode og hjerte, teologi og praksis. *Meditations* er kanskje det av verkene hans som er det beste

eksempelet på akkurat det. Praksis må alltid justeres av bibelteologi, og systematikk må alltid få praktiske følger i fellesskapet av de troende.

7.5 Owens særtrekk

Owens bidrag i den teologiske samtalen om det salige synet kan kanskje best oppsummeres slik McDonald har gjort det:¹⁵⁶ ved at han kristologiserer det salige synet. Ikke bare er Jesus gjennom sin person og virke den som muliggjør for mennesker synet av Gud, han er også selve objektet i synet. Det man skal se i dette livet gjennom tro, er Jesu herlighet, og hva man kommer til å se i evigheten i himmelen, er Jesu herlighet direkte, gjennom syn. Jesus Kristus er, ifølge Owen, det sentrale objekt for tro, og den eneste mellommann mellom Gud og mennesker. Den beste måten å forstå det teologiske konseptet om hva det salige synet er og består av, er ifølge Owen å begynne her og nå å meditere over Jesu herlighet, slik den er åpenbart i Bibelen. Selv om *Meditations* er full av teksttolkning, polemikk mot romersk-katolsk teologi, og advarsel mot verdslighet, er det først og fremst en bibelmeditasjon over Jesu herlighet. Hans grunn til å dvele slik ved Jesu herlighet er at han mener det er nettopp dette Jesus ønsker at mennesker skal gjøre, når han ber: *at de må se min herlighet*.¹⁵⁷

McDonald skriver i sin artikkel at mens Kristus er front og senter i det salige synet, savner hun Den Hellige Ånds plass hos Owen. Dette er imidlertid noe unyansert. Owen sier at det er ved og av Den Hellige Ånd forvandlingen eller oppvekkingen skjer i sjelen til den troende. Han lister flere bibelvers for dette, Høys 4,16; Jes 44,3-4; Esek 11,19.26 og Hos 14,5-6).¹⁵⁸ Han bruker også 2 Kor 3,18 for å si at det nettopp er gjennom tro at Den Hellig Ånd virker i et menneske. I *Meditations* kritiserer Owen andre forsøk på å fremstille det salige synet for ikke å ha med Den Hellige Ånd. Det McDonald savner hos Owen om det salige synet, er den rike pneumatologien som finnes andre steder i hans verk. For Owen handler det salige synet om Jesus, han er det ultimate objektet. For Owen indikerer både Mark 9,8: *og med ett, da de så seg omkring, så de ingen annen enn Jesus*, og Joh 17,24: *jeg vil at de skal være der jeg er; så de får se min herlighet*, at Jesus plasserer seg selv

¹⁵⁶ McDonald, *Beholding the Glory of God in the Face of Jesus Christ: John Owen and the «Reforming» of the Beatific Vision*. s. 145

¹⁵⁷ Joh 17,24

¹⁵⁸ Owen, *Meditations*, s. 396

midt i det salige synet. Det salige synet, sier Owen, er gjort mulig av, består av, og vil alltid være Jesus.

8. Konklusjon

Av de to reformerte skolastikerne er engelskmannen Owen den mest «puritanske». Dette kommer ikke som noen overraskelse for den som kjenner 1600-tallets kirkevirkelighet og teologihistorien. Det er imidlertid interessant å se at to teologer i denne tiden jobber med et tema som står i grenselandet av kirkens dogmer, og som bruker dogmet om det salige synet på to nokså forskjellige måter. Turretin skriver først og fremst til teologiske studenter, og Owen først og fremst til den kristne menighet. Temaet er det samme, Bibelen som norm er den samme, polemikken mot Roma er den samme. Innholdsmessig er det mye likhet, allikevel plasserer de dogmet i forskjellige sammenhenger, og anvender det derfor forskjellig.

Noe vi kan lære av denne oppgaven, er viktigheten av den systematisteologiske disiplin innen teologien, sammen med erkjennelsen av at teologi aldri bare er en intellektuell eller abstrakt aktivitet, men alltid har praktiske følger for det kristne livet. Skal vi ta Owen på ordet, bør vi åpne Skriften, studere den nøye, slik at vi ser Guds herlighet i Jesu ansikt, mer og mer. McDonald observerer i konklusjonen av sin artikkel¹⁵⁹ at teologisk arbeid om det salige synet i protestantisk sammenheng etter Jonathan Edwards har vært minimal, om ikke fullstendig fraværende. Herman Bavinck for eksempel sier ikke et ord om det i sin massive 3000 siders systematiske teologi, som har en høy stjerne i reformerte kretser både på kontinentet og i anglo-amerikansk sammenheng. Det finnes gjerne stoff om det fra mer eller mindre tvilsom åndelig litteratur, men bibelteologisk tenkning på dette området har nærmest vært fraværende etter opplysningstiden i protestantisk teologi. Dette er et stort tap med tanke på den teologiske, bibelske, spirituelle og eskatologiske viktigheten av dette tema!

Studiet av puritanismen med sin kjærlighet for teologi og liv i hellighet kan kanskje hjelpe oss på dette området. Ikke bare historisk men også bibelteologisk og systematisk bør det arbeides med det salige synet, slik at vi ser viktigheten av dette dogmet, og anvendelsen av det. Det ville være en flott ressurs for kirken, og en god hjelp for kristne til å praktisere synet av Jesu herlighet.

¹⁵⁹ McDonald, *Beholding the Glory of God in the Face of Jesus Christ: John Owen and the «Reforming» of the Beatific Vision*. s. 158

Litteratur

Aquinas, Thomas, *Summa Theologiae a concise translation*, (overs. Timothy McDermott), (Cristian Classics, 1989)

—, *Summa Gentiles*, på <http://dhspriority.org/thomas/>, (15.10.2015)

Augustin, Aurelius, *De Civitate Dei contra Paganos*, (overs. av rev. Marcus Dods, D.D), på www.ccel.org (24.09.2015)

Barrett, Matthew og Haykin, Michael A. G., *Owen on the Christian Life*, (Crossway, 2015)

Beach, J. Mark, *Christ and the Covenant: Francis Turretin's Federal Theology as a Defense of the Doctrine of Grace* (Vandenhoeck & Ruprecht, 2007)

Bibelen, (Det Norske Bibelselskap, 2011)

Billings, J. Todd, *Union with Christ: Reframing Theology and Ministry for the Church*, (Baker Academic, 2011)

Calvin, John, *Institutio Christianae religionis*,

Cleveland, Mr Christopher, *Thomism in John Owen*, (Ashgate Pub Co, 2013)

Davies, Brian, *The Thought of Thomas Aquinas* (Oxford University Press, 1993)

Ettenhuber, Katrin, *Donne's Augustine: Renaissance Cultures of Interpretation*, (Oxford University Press, 2011)

Ferguson, Sincalir, *John Owen on the Christian life*, (Banner of Truth, 1987)

Fletcher, Patrick J., *Resurrection Realism: Ratzinger the Augustinian*, (Cascade Books, 2014)

Giger, George Musgrave, *Institutes of Elenctic Theology*, bok 3 (Presbyterian and Reformed Publishing Company, 1997)

Goold, William H., *Meditations and discourses on the Glory of Christ i Works of John Owen*: bok 1, (Johnstone & Hunter, 1965)

Horton, Michael Scott, *Covenant and Salvation: Union with Christ*, (Westminster John Knox Press, 2007)

—, *Pilgrim Theology: Core Doctrines For Christian Disciples*, (Zondervan, 2013)

Kapic, Kelly M. og Jones, Mark, *The Ashgate research companion to John Owen's theology*, (Ashgate Publishing Company, 2012).

Kerr, Fergus, *After Aquinas: Versions of Thomism*, (Wiley-Blackwell, 2002)

Mencken, Henry Louis, *A Mencken Chrestomathy*, (Vintage, 1949)

Milbank, John og Pickstock, Catherine, *Truth in Aquinas*, (Routledge, 2001)

Muller, Richard A., *After Calvin: studies in the development of a theological tradition*, (Oxford University Press, 2003)

—, *Christ in the Echaton*, artikkel i *The Context of Moral Decision Making in the Writings of John Calvin*, Robert C. Doyle, (Cambridge University Press, 1981)

—, *Post-Reformation Reformed Dogmatics*, (Baker Academic, 2003)

Sasia, Joseph C.S.J., *The Future Life* (Aeterna Press, 2015)

Kitanov, Severin Valentinov, *Beatific Enjoyment in Medieval Scholastic Debates: The Complex Legacy of Saint Augustine and Peter Lombard* (New York: Lexington Books, 2014)

Sherwin, Michael S., *By Knowledge and By Love: Charity and Knowledge in the Moral Theology of St. Thomas Aquinas* (Catholic University of America Press, 2011)

Trueman, Carl, *John Owen - Reformed catholic, renaissance man*, (Ashgate, 2007)

Vedlegg

Kapittelinndeling av *Meditations and discourses on the Glory of Christ*

John Owens kapittelinndeling i *Meditations* er interessant, siden den viser oss hans tematiske gjennomgang av dogmet, og trekker de praktiske konklusjonene fra læren:¹⁶⁰

- Kap. 1: Tekstutleggelse av Joh 17,24
- Kap. 2: Jesu persons herlighet, som den eneste representanten fra Gud til kirken
- Kap. 3: Jesu herlighet, i den mystiske foreningen mellom de to naturer i hans person.
- Kap. 4: Jesu herlighet, i hans ydmykelse (inkarnasjon)
- Kap. 5: Jesu herlighet, i hans kjærlighet
- Kap. 6: Jesu herlighet, i hans funksjon og aktivitet som mellommann
- Kap. 7: Jesu herlighet, i hans opphøyelse
- Kap. 8: Jesu herlighets representanter i Det gamle testamente
- Kap. 9: Jesu herlighet, i hans intime forening med kirken
- Kap. 10: Jesu herlighet, i at han gir seg selv for de troende
- Kap. 11: Jesu herlighet, i hans gjenopprettelse av alle ting
- Kap. 12: Første forskjell mellom å se Jesu herlighet ved tro og syn
- Kap. 13: Andre forskjell mellom å se Jesu herlighet ved tro og syn
- Kap. 14: Tredje forskjell mellom å se Jesu herlighet ved tro og syn

¹⁶⁰ Owen, *Meditations*, s. IV